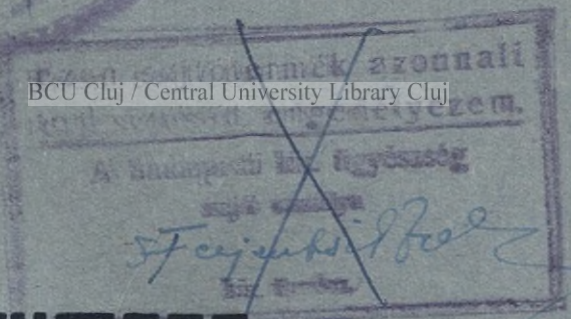

LIBRARY
CENTRAL

~~3185/1941~~

~~319105~~

319105

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RAV FISCHMANN

mp

**a tórahű cíoneszme
története**

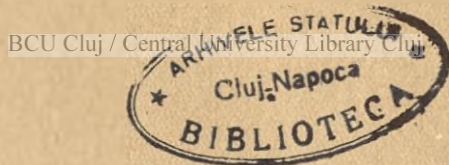
II 5917

995304-26090

fer

Ráv. J. L. FISCHMANN
(JERUZSÁLEM)

A TÓRAHŰ CIONESZME TÖRTÉNETE

FORDITOTTA

MOHRER OSZKÁR

BUDAPEST 1941

14.015

319105

~~319105~~

A könyv eredeti címe:
TOLDOT HAMIZRACHI.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Minden jog fenntartva. Felelős kiadó: MOHRER OSZKÁR.

Vörösmarty-nyomda (Kind Éliás) Rákospalota, Deák-u. 6. Telefon: 495-391,

Ajánlom a Mizrachi 40 éves jubileuma
alkalmából a tórahü cioneszme igaz
harcosai és mártirjai szent emlékének.

Budapest, 1941 július hó
5691 tamuz hó

A fordító.

**A hagyományhű cionistáknak oly szerepet
kell betölteni a cionizmusban, amilyent Izrael
tölt be a népek között. (A. I. Kuck)**

I. FEJEZET.*

A történettudósok már régen megállapították, hogy a történelem nem fejlődik ugrásszerűen, a váratlannak látszó események tulajdonképpen csak más formában, más helyen és más időben ismétlődnek. Az eredmény: az események és cselekmények kapcsolatának, az okok és okozatoknak hosszú láncolatának kikristályosodása. A múltnak, a jelennek, de a jövőnek is közös vonatkozásai vannak. A történelem mindig a múltba, a kiindulási ponthoz nyulik vissza. Minden új eseménynek, minden új cselekvésnek szerves kapcsolata van a múltban megtörtént eseményekkel, amelyek közvetve, vagy közvetlenül mindig hatással vannak az új történetek kialakulására.

„Van amiről azt mondanák, hogy új, pedig már ugyanaz megtörtént a történelem folyamán”. A történelem tehát az események és a tettek láncolatának ismétlődése.

Minden tett alapja a gondolat! A gondolat teremti a tettek vágyát, az eszmét, az elhatározást, amelyeket azután megfelelő eszközökkel valósítanak meg. A cselekedet tehát nem más, mint a gondolat testté válása. Az egyén, vagy egész nép sorsa mindig azon gondolatoktól, azoktól az eszméktől függ, amelyek az egyén vagy a nép agyát uralják és alakítják.

Általános szabály tehát, hogy a gondolat a tett megelőzője. *A cselekmény célja már a gondolatban magában megtalálható.*

*Az első fejezet részletesebb tárgyalása céljából a szerző „Cionut Hadatbit vebit-patcbuta” c. művét használtam fel. (Fordító)

Amikor a Sechina a zsidó népet megszállta, ennek agyában és szívében megfogamzott az Egyisteniség fenséges gondolata, amelynek fényét az egész világra kisugározta. Ennek a gondolatnak, minden idők legnagyobb eszméjének célja: *Isten létezésének felismerése, az Ő kinyilatkoztatásának elfogadása és a létező és megnyilatkozott Isten törvényei szerint való élet.* E gondolat ismét különböző eszméken át jut megvalósuláshoz. Ezek az eszmék emberek és népek sorsát irányítják és mert örök célt szolgálnak, önmaguk is maradandók.

A népek sorsát irányító gondolatok, a maradandó értékű eszmék között különösen becses hely illeti meg az *irott és szóbeli Tórán alapuló ciongondolatot.*

A paragrafusokban meghatározott cionizmus, amely a zsidó nép számára Erec Jisráélben csak menedékhelyet akar biztosítani, külső nyomás útján keletkezett. A galut nehéz, kegyetlen életfeltételei kényszerítettek bennünket arra, hogy gondolkodjunk azon, miképen találhatnánk orvoslást bajainkra, hogyan adhatnánk szabadságot a szolganépnek és szerezhetnénk talajt a hazátlanok számára. Ezt a szent célt nem lehet lebecsülni. A gyakorlati cionizmus megvalósításáért valóban minden erőnkkel küzdenünk kell. De végeredményben ez a külső nyomásra keletkezett cionizmus csupán anyagi célokért küzd. A zsidó gondolattal, a száműzetés szellemi részével nem foglalkozik. *Az a cionizmus azonban, amely a gondolaton, az eszmén alapszik, amely a zsidó élet minden vonatkozásában keres megnyilvánulást, érvényesülést, az valójában Izrael hitének, törvényének és ősi szellemének gyökereihez vezet. A cionizmus a zsidó gondolatvilág mélyéből származik, onnan, ahol szikrázó gyémántként tündököl Izrael Tórája. Ennek a cionizmusnak, a tórahű cioneszemének belsejébe és mélyébe még kevesen hatoltak be.*

Mikor született ez az eszme? Vannak, akik keletkezését és fejlődését a *Mizrachi megalakulásától számítják*, mert akkor öltött testet az a gondolat hogy népünk nagy tömegeit az igazi Tóra-élet céljából a Szentföldre visszavezessük.

Mások szerint *Ramban fellépésétől* számítandó, mert ő volt az első, aki — bár aránylag kevés, de annál lelkesebb követővel

együtt felismerte, hogy milyen fontos a tradicionális szellem Erec Jiszráelben. Valójában ez a gondolat Jeruzsálem pusztulásakor kezdett fejlődni és terjedni, de még sokkal előbb született, Istennek Ábrahámmal kötött frigye pillanatában. Ekkor hangzott el az örök ígélet, hogy a zsidó népet bár sok csapás éri, örökké Istenének gondviselése alatt áll és a megpróbáltatásokat megváltás fogja követni!

Ez a gondolat kísérte végig prófétáink megnyilatkozásait, ez az eszme indult virágzásnak a zsidó államélet megszűnésekor. A megváltás reménye, a galut minden időszakán kíséri a zsidó népet. *A megváltás helye: Erec Jisrael, Cion hegye, „mert Cion csúcsain adta az Örökkévaló az áldást és az örök életet.”*

A megváltás célja: Az igének megvalósulása „mert Cionból ered a Tan és az Ur szava Jeruzsálemből.”

A gyakorlati cionizmus Erec Jiszráelben csupán a pozitív orszáépítési munkálatokra törekedett, holott a *Tóra fejlesztése és a zsidóság szellemi felépítése (tanaink és hagyományaink szellemében)* a legfontosabb feladatoknak számít. A nép titokban hordozta vágyát. Nem felejtkezett meg az Ur által megígért országáról. Nemcsak a földi (anyagi) ország után vágyódott, hanem a szellemi világ is élénken izgatta fantáziáját. A zsidó nép, mikor Cion visszatéréséről álmodozott, olyan létrát látott, melynek teteje az égig ér. Erecben nemcsak a tejjel-mézzel folyó országot kereste; hanem a kék ég alatt ábrándozva szálltak gondolatai a meseszerű, ismeretlen égi utak felé, ahol az égi trónus székelt. Ezért, mikor kiváltságos egyének a Szentföldre vándoroltak, az országba érve, első tettük az volt, hogy a Tórának alapot teremtettek.

A szentély pusztulása után a zsidó nép a diaszporában várta szabadulása napját; várta, hogy majdan visszatérhet abba az országba, melyet tőle elvettek. Bizott abban, hogy az Úr elküldi a Messiást, ki egy napon kürtfuvással összegyűjti a zsidó népet és Erec Jiszráelbe vezeti.

A jisuv romokban várja vissza száműzöttjeit. A zsidó nép azonban visszatérés helyett eltávolodik országától. Nem akadt senki, aki a romokból élő városokat varázsolna és Cionból újból terjesztené a Tórát. . .

R a m b a n

1267-ben támadt egy férfi, aki megérezte, hogy a Szentföldért cselekedni kell, hirdette, hogy a tettel nem párosult vágyakozás nem vezet gyakorlati eredményre. Ez a férfi *Rabbi Mose ben Nachmann* volt.

600 év mult el azóta, hogy Ramban a Szentföldön telepedett le és neve ma is él. Talmudista körökben hatalmas tekintély, a közép-kornak legkiválóbb talmudistája. Orvos, bölcselkedő, nyelvész, költő és kabbalista volt. A spanyol gondolkodók és az élelemjü francia bölcselők keveréke. Korában nem volt nála nagyobb tekintély. 73 éves létére, ősz fejjel hagyta el szülőföldjét, fiait, tanítványait és elindult a Szentföldre. Hogy milyen jelentősége van ennek, azt kevesen tudják. Ha Ramban nem telepedett volna le a Szentföldön, úgy az talán még ma is romokban heverne.

Ő volt az, aki az új jisiv alapjait megvetette. Neki köszönhető, hogy a szentföldi zsidó társadalmi életben sem a keresztes hadjáratok nyomai, sem a különböző vallások hatásai nem találhatók. Jesivák, közügyi intézmények nem létesültek volna és az országban idegen szellem uralkodna. R. Jehuda Hálévin kívül, a talmud lezárása óta, az ő koráig, nem volt olyan személyiség, ki annyi szeretettel irt és beszélt a Szentföldről, mint ő. Az állandó szentföldi tartózkodást *legfontosabb és legszentebb parancsnak nyilvánította.**

A Szentföldet a Tóra szellemében kell ujjiáépíteni. *„Erec Jiszráel az Örökkévaló birtoka, bálványimádást és erkölcstelenséget nem tűr.”***

Ezért parancsolja meg Jákob ősapánk országába érve, háza népének: *„Távolítsátok el az idegen Isteneiket, hogy megtisztuljatok.”****

„Micvat jisiv Erec Jiszráel“-t tórabeli parancsolatnak nyilvánította. *„Foglaljátok el az országot, lakjatok benne, mert nektek adtam az országot, hogy azt birtokoljátok.”*

Ez tulajdonképen Ramban szerint tórabeli parancs (micvat ászé min hatora) mely ránk is vonatkozik. Lakjunk az országban és vegyük azt birtokba. Ramban nem elégszik meg csupán az ott

*R. T. M. III. 18. 22. **R. T. M. III. 18. 25. *** R. T. M. III. 18. 25.

lakással, hanem kötelez bennünket a Tóra parancsa szerint — mint az világosan ki is mondta, annak birtokba való vételére.

Ez a parancsolat minden nemzedékre vonatkozik, tehát a galutban lakókat is kötelezi.*

Az ország pusztaságát és lakatlanságát jó jelnek veszi. A föld nem fogadja be az ellenséget. Mióta a zsidó nép elhagyta az országot, idegen nép telepítése nem sikerült.**

Ezért minden nemzedék kötelessége, hogy az ország birtokbavételét megkísérelje.*

Birtokba venni pedig Ramban szerint annyit jelent, mint behatolni a városokba és telepíteni.*

Mert mindaddig, míg Izrael ott él, olyan, mintha az ország meg volna hódítva, ha nem él ott, nem az övé.***

Ramban hitt a csodákban, mint minden jámbor ember, de mindamellert a gyakorlati cselekvést is szükségesnek tartotta. Ezért a szentföldi telepítést gyakorlati uton akarta megvalósítani.

A geuláról írja Ramban, hogy a megváltás természetes uton a nemzetek engedélyével fog kezdődni. Eleinte csak részleges visszatelepítés indul meg, azután pedig teljes megváltás. *Visszatérek foglyaidat, majd összegyűjtöm őket a világ minden tájékáról.*

Ramban tanításai jisuv Erec Jiszraellel kapcsolatban, működése idején nagy fontossággal bírtak és a jisuv megerősödését eredményezték.

A jisuv a folyton megisméltendő támadások, pusztítások következtében — teljes megsemmisülés előtt állott. 1260-ban a tatárok és a mongolok támadása az ország ellen végzetes volt. A pusztító hadjárat Szírián keresztül érkezett Jeruzsálembe és az ellenség a szent városban tombolta ki magát. Házakat romboltak le és szörnyű vérfürdőt rendeztek a zsidók között. Jeruzsálem lakói elmenekültek a környékbeli városokba. A városi élet megbénult. Utcák, terek kietlenekké váltak.

Mikor Ramban értesült a szomorú eseményekről az az elhatározás támadt benne, hogy a Szentföldre vándorol, az országot romjaitól megtisztítja és a városokat megint lakhatóvá teszi. Bár neheze

*„Szefer hamicvol“ micvat ászé IV. **R. T. M. III. 26. ***R. T. M. III. 18. 25.

esett elhagyni a földet ahol született mégis elbucszott a családjától, tanítványaitól és hajóra szállt. Az utról emlékek nem maradtak. A hajón szerkesztett imájából megtudjuk, hogy veszélyes utja volt . . .

„Ments meg agyagtól és sártól,
Életemet az elmulástól.“

Először Akkóba, majd 1267 elul havának 9-ik napján érkezett Jeruzsálem kapuihoz. Jeruzsálemben 2 zsidót talált. Tóra a városban nem volt. Hozzáfogott az újjáélesztési munkához. Célja a vallási élet megteremtése volt. 1268-ban, az emlékezés napján, már imádkoztak és Tórát olvastak Jeruzsálemben! 25 új hitközséget alapított. De ezzel nem elégszik meg. Tudta atz, hogy Jeruzsálemnek szellemi központnak kell lennie, ezért a Tóra terjesztésére a szent városban nagy jesivát alapít. Szerinte a Tóra székhelye Ereben van . . .

„Csak Erec Jiszrael méltó a Tórához“ „A Tóra csak Erec Jiszraelben tökéletes“.*

Tanítványok egész serege keresi fel iskoláját. Erec és a galut minden országából Jeruzsálem felé özönlenek a fiatal tanítványok tömegei.

Három évig élt a Szentföldön. E három év alatt sikerült neki a jisuvot megmenteni. Temploma, melyet alapított az új jisuv megalkulását és minden zsidó számára a szellemi központot jelentette. A jisuv ettől az időtől kezdve fejlődött, terjeszkedett, mind a mai napig. Levelei, melyeket fiának küldött a galutba, Cion iránti határtalan szeretetéről tanuskodnak.

Ramban haláláról a következő legenda maradt fenn: Mídön tanítványai megtudták, hogy mesterük a Szentföldre vándorol, megkérték, hogy tudassa velük halála napját. Ramban meghagyta nekik, hogy halála napján anyjának sirköve megreped és látható lesz egy menóra . . . Három év multán, Ramban halálozási napján, anyjának sirköve megrepedt és egy menóra vált láthatóvá . . .

Igy tudta meg a galut, hogy nagy fia meghalt! Ramban, mint a menora tündöklő fénye, ezernyi sugarával, tüzes oszlop a sötét

* (Haemuna vehabitachon Cap. VIII.)

éjszakában, világított és világít még ma is és mindörökké mutatja népe és országa feltámadásának igazi útját . . .

A Ramban által létrehozott zsidó jisuv reneszánsza, a vallásos cionizmus alapját vetette meg. A Szentföld utáni vágy az emberek lelkébe lassanként behatolt. Az ország kulturális és társadalmi helyzetének megjavulásával, a Szentföld iránt nagyobb lett a bizalom és érdeklődés.

Hála Ramban munkásságának, a jisuv megerősödött. Erre most szükség is volt. A vallásos elemeket a megsemmisülés fenyegette. A galutra lelki halál leelkedett. Ekkor a zsidók a szorultságból, a mélységből a magasba tekintettek, megértették, hogy nemcsak a zsidó nép van galutban, hanem a Sechina is, nemcsak a zsidó egyének vannak szolgaságra ítélve, hanem az egész zsidóság is. Ebből a felismerésből támadt a geula utáni vágy és a Szentföldre való visszatérés lassankint mozgalommá fejlődött.

A Szentföld és a galut között mélyebbé vált a kapcsolat. E kapcsolatok megerősödését ebben az időben a kabbalista tanok segítették elő. A Zohár, mely Kneszeth Jiszrael és Isten viszonyát állandóan kiemeli, nagyban hozzájárult a Szentföld utáni gondolat megerősödéséhez . . .

A kabbalista tanok elterjedésének eredménye, hogy egymásután lépnek fel kiváló egyéniségek Izrael rabbinikus történelmében, kik Cion iránti szeretetből a Szentföldre indulnak, hogy folytassák Ramban megkezdett munkáját. Szigorúan szem előtt tartva a Tórát és annak parancsait a jisuvot Ramban által megállapított irányok mellett tovább fejlesztették.

O b a d j a

Obadja ben Avrahám Bartinoro az a kiváló másik férfiú, aki a jisuvot kulturális és társadalmi intézkedéseivel erősíti.

Szentföldre 1488. niszán hó 13-án érkezik. Obadja idejében az ország társadalmi helyzete beteges képet mutat. Az irigység és az erőszakosság nem tudta kitermelni azt az alkalmas férfiut, ki az ország irányítója lett volna és így az ország szellemi életében visszaesés állott be. Az országba érve céljául tűzi ki, hogy a *Tóra alapján zsidó életformát teremtsen.*

Megnyerő módra és nagy tudása miatt megkedvelik, népszerűvé válik. A tömeg a templomokba tódul, hogy hallja tanításait. Tanításának nyelve héber. A zsidók ebben az időben megfélelkeztek kötelességeikről. A halottak eltemetéséről nem gondoskodtak.

Obadja maga ment el a halottakért és eltemette őket. Jesivát is alapított. 12 évi áldásos munkássága után, melyet szigorúan a Tóra által előírt törvények alapján végzett, halt meg.

S a r a g o s z i

Ahogy Obadja Jeruzsálemben fejtett ki áldásos tevékenységet, úgy *Saragoszi József* Cfatban dolgozott fáradhatatlanul a Tóra szellemében, a jisuv érdekében. Saragoszi Spanyolországból vagy Sziciliából származik. Foglalkozása rabbi volt. Nagy tudós és csodatevő hírében állott. Először Cidonban, majd Cfatban telepedett le. Működésének kezdetéig Cfatban nem volt ember, aki ügyekkel törődött volna. Saragoszinak céltudatos fellépésével sikerült a közösséget megerősíteni. Jesivát alapított és ez nagyon híressé vált.

Obadja és Saragoszi uttörői voltak a jisuv társadalmi életének. Azon dolgoztak, hogy előkészítsék a talajt a zsidóság számára. Tudták, hogy a zsidókérdés megoldása nemcsak a zsidó nép anyagi helyzetének megszilárdítását célozza, hanem a nép lelkét is megerősíti. Ezért mindegyikük legszentebb céljának tartotta, hogy az ősi földön szellemi központot teremtsen. Ezért Jeruzsálemben és Cfatban jesivákat alapítottak, melyeket később spanyol és portugál zsidók tovább fejlesztettek.

Cfat az összes kabbalisták székhelye volt. Itt kezdtek álmodni a szabadságról, a Messiásról és lángoló hitükkel lelki szemeik előtt Izrael új birodalma bontakozott ki. Tanulmányaik állandó tárgya: a galut és a geula. Izrael csak úgy tud megmenekülni az elmulástól, ha lába alatt Erec Jisrael talaját érzi. Csodálatos, hogy a kabbalisták, akik minden természeti jelenségben csodás jelt láttak, voltak az elsők, akik a jisuv Erec Jisrael megvalósításában gyakorlati megoldást kerestek! Elindultak a szentföldre, nem kimélték életüket, nem vártak csodás jelre, mely összegyűjti őket a diaszporában, és viszi sasszárnyakon az örök országba. Ezt nyíltan is hirdették.

R. Móse B. Makir

Két nagy ember érdemel különösen nagy figyelmet, az első *Rabbi Móse ben Makir* ciatbeli kabbalista. Hires mondása: A galut megszűnése természetes uton fog bekövetkezni.

R. Chaim B. Iter

A második *R. Chaim B. Iter*, ki a geula bekövetkezését szintén természetes uton határozza meg. „Támadni fog egy törzs Izraelben” magyarázza, természetes uton fog támadni Izraelben a „megváltás”.

Ezek a tanítások mélyen behatoltak a zsidóság széles rétegeibe és szentföldi telepítésre serkentették az embereket. — Ezek a tanítások készítették később Kalischert és Gutmachert arra, hogy Erec Jisrael felépítése érdekében nemzeti mozgalmat indítsanak, mely a zsidó nemzet létkérdésének megoldását örök időkre akarta biztosítani.

II. FEJEZET BCU Cluj / Central University Library Cluj

A zsidó nép nemzeti forrongása után, mely Cion falainál és Betár erődítményei mellett játszódott le, árván maradt a nép. A földtől elszakítva, hazátlan. Jövője bizonytalan. A nagy vereség után a zsidó nép olyan volt, mint egy tévelygő nyáj és ha nincs tradíciós multja, akkor az elmulás veszélye fenyegette volna. A tradíció, az apáról-fiúra szálló Istenhit, bárhol is élt a zsidóság, továbbra is honolt a szívekben.

A próféták szájából felhangzó isteni szózat, bölcseink Tóra-tudása, mindig dúsan táplálta a hazátlan zsidó nép lelkét. Félelmetes volt a helyzet! Félelmetes volt szülőföld nélkül élni! Szentföld és szentély nélkül. De a zsidó Sechina, mint Izrael Tórája és hagyománya Jeruzsálemből — Javnéba, Javnéból — Usába, Usából — Beth Searimba, Beth Searimból — Ciporiba, Ciporiból — Tiberiasba, onnan pedig Babiloniába és Babiloniából a galut minden országába kísérte népét, megmentette nemzete lelkét a teljes megsemmisüléstől és elmulástól.

A gettó fala kezünket — lábunkat megbilincselte, testi szabadságunkat korlátozta, de szellemünket és lelkünket megtörni nem tudta. A Tóra és nemzeti hagyományok éltek a zsidó házakban. Ebben a légkörben a vádak, a téritések nem érték el céljukat. A zsidó nép szerény életmódjával könnyített a galut terhein. Megaláztatásának, szolgaságának súlyát csökkentette a szeretet, testvériség és példás családi élet. A tisztaság és szerénység minden haragnak és gyűlöletnek ellentállt. Az isteni szentség, a szombat romantikus nyugalma, az ünnepnapok varázslatos pompája elfeledtettek but, bánatot . . .

Azonban ez a helyzet: a „külső szolgaság” és „belső szabadság” csak akkor volt érezhető, ha a nép nagyon szenvedett. Midőn a gettó falai leomlottak, már nem éreztük, hogy szolgálunk, hogy idegen országban lakunk. Elhagyott bennünket a Sechina, a szent szellem elszállt körünkből és kétszeresen bűnhődtünk. Testben és lélekben. A gettó kapuinak kitérülése, valamint a külvilág rohamos fejlődése belső világnézeti változást idézett elő. „Szabadság a szolgaságban” helyett „szolgaság a szabadságban” elvét hirdették. Mindent, ami számunkra idegen volt, átvettek. Az ősi tradíciót lábba tiporlák, a nemzet szentségeit és szellemi multját megszenteltelenítették. Mindezeket a gettó kapuinak kitérülése eredményezte és a gettó falainak eltűnésével leomlott a vallás és tradíció válaszfala, mely legbiztosabb védekező eszközünk volt.

Ebben a korszakban, mikor a zsidók tömegek „szolgaságot a szabadságban” elvét hirdették, éltek *Cvi Hirsch Kalischer* és *Elijáhu Gutmacher* . . .

K a l i s c h e r

A gettó falai leomlottak. Az új tanok behatoltak a sötét utcákba és homályos szobák zugaiban új fényt árasztottak. Akik már a zsidóságból kiváltak, álmodozni kezdtek. Álmukban megszűntek népek lenni. A multat elfelejtették. A geulát már nem várták. Erec Jisrael a romok országa. Cion és Jeruzsálem imakönyveikben már nem szerepelt. Vallásukat megreformálták. Nemzetiségüket megtagadták és ekkor, mintha Isten keze lett volna — ilyen állapotok között lépett fel ez a két ember, hirdelve, a nagy igazságot, hogy Cionból jön Izrael megváltása . . . Tudták, hogy a

gettó falait nem szabad visszaállítani, de másikat sem szabad építeni helyette. A réseket, melyek a zsidó népben támadtak, be kell tömni. Ettől függ létünk és jövőnk. A galut, az idegen környezetet, még jobban megsemmisítheti a népet. Egyetlenegy mentség van a zsidóság számára; elindulni Cion felé.

Kalischer és Gutmacher felismerve ezt, — megértve az idő szavát, Erec Jisrael földjének megváltására és annak újjáépítésére hívták fel a zsidó népet. A gyakorlati megvalósítás útjára léptek. Azt hirdették, hogy csak természetes uton, gyakorlati módon lehet az újjáépítési munkálatokat megindítani és csak így tudjuk a geulát közelebb hozni.

Kalischer a megváltást a következőképen képzei el:

A megváltást, melyet mi várunk, ne úgy képzeljük el, hogy az égből hirtelen leszáll az Úr és azt mondja népének: Menjetek, vagy az égből leküldi a Messiást, hogy fujja meg a sófárt, gyűjtse össze a népet a szétszóródás minden részéből és vigye őket Erec Jisraelbe . . . Nem így lesz! A próféták jóvendőlései mind valóra fognak válni, de nem egy nap alatt, hanem lassan-lassan megérik az idő a megváltásra. Tegyük félre a nagy tömegek téves hitét, hogy a Messiás egy nap alatt felrázza az egész világot. Nem így lesz!

A megváltás megindítását nemeslelkű férfiak és nemzetek jóakarata fogják kezdeményezni.*

Ebből a felfogásból kiindulva, melyet a Tórával és maszorával támasztott alá, egy telepítő bizottság megalakítását javasolja. E bizottság célja földet vásárolni a bevándorló orosz, lengyel, német zsidók részére.

A földnek alapos megművelése céljából, valamint mezőgazdasági ismeretek elsajátítására, Tóra-tanulással egybekapcsolt mezőgazdasági iskola felállítását kezdeményezi.

G u t m a c h e r

A vallásos nemzeti megújulás harcosa és Kalischer kiváló segítőtársa: Gutmacher Elijáhu. Gutmacher meg volt győződve arról, hogy nem elég hinni és várni, míg a nemzeti újjászületés a pró-

***(Kalischer ; Drisat Cion)**

féták által megjelölt uton és módon bekövetkezik, hanem gyakorlati uton kell elősegíteni az ország építését. Egyik levelében írja:

„Tévednek azok, akik azt hiszik, hogy hirtelen megnyílnak az égi kapuk, csoda történik és a zsidó népet Erecbe telepítik. Nem így lesz! A babiloniai galut idejének időbeli mértéke tudott volt és mégis mennyit fúradozott Ezra és Nechemia míg a népet visszatelepítette az ősi földre. Nem mondották azt: „Maradjon mindenki a helyén, a geulának jönnie kell.“

„Célunk hogy a földet gyümölcsöztessük, hogy annak ágai gyümölcsöt hajtssanak Izrael népének . . .

Kalischer és Gutmacher voltak az elsők, akik az ősi föld reneszánszát Izrael népének Tórája által képzeltek el. Minden gátat, ami utjukba került, félretoltak és változatlan nagy kedvvel dolgoztak jisiv Erec Jisrael megvalósításáért.

Munkásságuk eredményes volt, mert amit ők nagy lelkesedéssel megindítottak, azt az oroszországi vallásos zsidó tömegek szellemi vezetéi: *R. Mordecháj Eliasberg, R. Naftali Cvi Jehuda Berlin és S'muel Moholiver diadalmasan folytatták.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III. FEJEZET.

A legenda szerint Ben Gabriol egy arab bosszujának esett áldozatul. Holttestét egy elhagyott fügefá alá rejtette. A száraz föld Gabriol vérével magába szivta és a fügefá gyökerei bőségesen táplálkoztak. A fa szép sudárba szökken és pompásan virágzott.

A szentföldi telepítés története a fügefá legendájához hasonló. Kalischer és Gutmacher a vallásos nemzeti mozgalom eszméjét akkor vetették el, amikor a zsidóság a galutban jólétben élt. A magok szikes talajra hullottak és az eszme a levegőben szálldogált. De eljutott a földre is. Gyökeret verni azonban nem tudott, mert sokan polgári egyenlőségről és lelki szabadságról álmodoztak. Ezek az álmodozók az emancipáció részegesei, guny tárgyává tették a nemzeti megújulás eszméjét és kicsufolták annak hirtetőit. A múlt század 80-as éveiben a szentföldi gyarmatosítás

eszméje főleg az orosz zsidóságban indult virágzásnak; dús, zöldelő fává nőtte ki magát és virágozik mind a mai napig . . .

Nyugateurópában az antiszemita hullámok nemzeti öntudatot és saját népi felszabadulásra törekvő történelmi korszakot eredményeztek. Keleteurópában a pogromok a nemzeti ébredés korszakát jelentették. Kalischer és Gutmacher tanításai eljutottak a keleti zsidósághoz is. A Cion iránti szeretet ismét lángra lobbant és az eszme itt már pozitív formát öltött. Fiuk-lányok otthagya az iskola-padokat, mámoros fejjel menetelnek a nemzeti mozgalom élén. Lelkiükben valósággá vált az örökös vágy: Erec Jisrael. Csoportok alakultak azzal a céllal, hogy az ősi földre vándoroljanak. A zsidó nép tizezrei azonban még teljesen távol álltak a mozgalmától. A vallásosak hidegen, közönyösen, vagy ellenszenvvel fogadták a nemzeti megmozdulást. Idegen jelenségnek tekintették az új áramlatot, annál is inkább, miután a Chovöve Cion mozgalmának összes vezetői szabadgondolkodók köréből kerültek ki, akiknek minden zsidóságuk csak Chibat Cionban nyilvánult meg.

Ekkor vetődött fel először a vallásosak részéről az a kérdés, vajjon szabad-e a Szentföld érdekében vallástalanokkal, szabadgondolkodókkal együtt dolgozni?

Kalischer és Gutmacher már nem érték meg az orosz pogromok idejét *A zsidóüldözés az orosz zsidóságot felrázta*. Az orosz zsidó gondolkozni kezdett. Megérezte, hogy csak Erec Jisrael mentheti meg. Az üldöző ellenség Demokles kardja itt nem éri utól. Szükségesek voltak tehát oly erők, amelyek fáradságot nem kímélve, törhetetlen akarattal folytatták tovább a két nagy papvezér megkezdett munkáját. Ezen erők, Eliasberg, Berlin és Mohilever személyében jelentkeztek.

E l i a s b e r g

Ráv, Mordecháj Eliasberg egyike volt e kor legkiválóbb egyéniségeinek.

Két szélsőséget állapít meg: vallásos és vallástalan nacionalistát. A vallásosak a Tóra törvényei és a próféták tanításai által szeretik az országot. A vallástalanok, a Szentföld iránti szeretetüket, degen népek történelméből és modern európai tudósok tanítá-

saiból meritették. A vallásosak a Tóra, és annak micvái alapján élnek. A többi, náluk mellékes. A vallástalanok, minden igyekezete az volt, hogy a modern európai eszméket, melyek a zsidó tanokkal szöges ellentétben állnak magukba szívják. A Tórát és a micvákat semmibe sem veszik.*

Nemzeti munkában nincs pártkérdés. A nemzeti hatalom alapja az egység. A leghatalmasabb nemzet is elbukik, ha ereje széjjelforgácsolódik, de a leggyöngébb is, ha egységes, szilárdan megáll az idők viharában. A jisuv Erec Jisrael összeforrasztja a szíveket és egyesít. Megszünteti a szakadékokat. A szabadgondolkodókat a vallásos elemekkel egyesíti.*

Ezra és Nechemia működéséből megtudhatjuk, hogy „jisuv Erec Jisrael” érdekében szabad vallástalan elemekkel is együtt dolgozni. A zsidóságnak e két vezéregyénisége a Babiloniából visszatérő zsidókkal, kik közül soknak már idegen felesége volt, és szombaton kereskedést üztek, miután az ország letelepülési munkálatai megkívánták, felveszik a kapcsolatot és együtt dolgoznak. Biztak abban, hogy az ősi ország ősi szentsége arra az utra fogja őket vezérelni, melyen egykoron haladtak.

Eliasberg szerint micvat jisuv Erec Jisrael két részre oszlik: anyagira és szellemire. Az első a micvának a teste, a másik a micvának lelke. Ketten együtt tökéletesek. Egyik a másik nélkül olyan, mint a test lélek nélkül, ami halott, vagy testnélküli lélek, ami nem is földi teremtmény. *Micvat jisuv Erec Jisrael anyagi része annyit jelent, hogy az országot a törvény szerinti értelmében lakhatóvá kell tenni: házakat építeni, szállókat ültetni, búzaföldeket szaporítani, ipari telepeket létesíteni. Szellemi része pedig annyit jelent, hogy minél nagyobb számban telepítsenek a Szentföldre talmudtudósokat, létesítsenek talmudiskolákat, a Tóratanulmányok a g'mara, misna és hozzátartozó hagyományos irodalom intenzív tanulására. Azok, akik tanulmányaikat befejezték, Tóratudással és Istenfélelemmel telve, kereskedelmi, ipari vagy mezőgazdasági pályára léphetnek, ki-ki képessége szerint. Ha ilyen elgondolás szerint cselekszünk, akkor a micva testébe lelket öntünk. Mert a lélek, e szellem nélkül, még ha lakhatóvá is teszi Erec Jiszraelt, lélek nél-*

*Eliasberg: svil hazahav.

küli test. A szellemi és anyagi jisiv elválaszthatatlan. A kettő csak együtt életképes. Aki eleget akar tenni jisiv Erec Jiszrael micvájának, annak szellemi irányok mellett a letelepítéssel járó gyakorlati megoldást kell keresnie.*

N. C. J. Berlin

Mikép Eliasberg, úgy Naftali Cvi Jehuda Berlin is lelkes előharcosa volt Erec Jiszrael vallásos nemzeti mozgalmának. Szerinte micvat jisiv Erec Jiszrael egyesíti a zsidóságot. Többek között hangoztatta: Ne csak arra irányuljon figyelmünk, hogy a Szentföldre csak alkalmas, képzett földművesek kerüljenek, hanem oly egyének telepítését is segítsük elő, akik hűen ragaszkodnak a Tórához és a hagyományokhoz. Egyik levelében írja:

Ezra a babiloniai száműzetésben összegyűjtötte az akkori zsidóság minden rétegét, talmudtudósokat, istenfélőket, vegyes házasságban levőket, azokat, akik a chilul sabbatot megszokták és a Tórát már nem ismerték. Ezekkel megkezdte a visszatelepítést. Mind a vallásos, mind a vallástalan visszakerült az országba. Telepítsük tehát ma is széjjelszórt, üldözött testvéreinket minden tehetségünkkel, hogy az országba érve dolgozhassanak, építsék az országot és ültessenek fákat . . .**

Volosinban jesivát vezet. A jesiva annyira igénybe vette minden idejét, hogy a nemzeti mozgalomnak kevés időt tudott szentelni.

A szentföldi gyarmatosítás őszinte tisztelője. Akik a szentföldi munkát élesen bíralták, azokra nagyon neheztelt. Bizonyítja a következő eset: Egy orvosnak Erec Jiszraelből Volosinba érkezte után első utja a rabbihoz vezetett. R. Berlin szívesen fogadja és érdeklődik az új jisiv iránt, mely akkor új mosavák létesítésével indult erősebb fejlődésnek. A kérdezett, a mosavában észlelt vallástalan életről kezdett beszélni. A rabbi meghökkenve hallgatja, majd rákiált: Hallgass! Te kém! Az orvos hajlandó volt bizonyítani állításait. De a rabbi állhatatos maradt és ismét kémnek nevezte, majd így szólt hozzá: *A követek Józsva idejében igazat meséltek, mégis kémeknek nevezi őket a szentírás, aki tehát a Szentföldről rossz híreket terjeszt, még ha igaz is lenne állítása, az kém! . . .*

*Eliasberg: svil hazahav   **Sivat Cion II. R. 6. o.

A Chibat Cion mozgalmat Eliasberg és Berlin nagyban elősegítették, de dinamikus fordulatot az egész mozgalomnak harmadik társuk adott, aki a gyarmatosítás terén, valamint a mozgalom szervezeti kérdéseiben, gyakorlati tetteivel, döntő fordulat elé állítja a levegőben szálldogáló eszmét, aki az eszmének praktikus formát ad s kibontakozás felé viszi a mozgalmat. E férfiú: *S'muel Mohilever volt.*

IV. FEJEZET.

M o h i l e v e r

Korunk egyik legnagyobb embere rav Kuck, Mohileverről egy alkalommal a következőket írta: „Ez a férfi reám nagy hatást gyakorolt. Nagy és bátor férfi. Munkáját minden tehetségével, emberfeletti odaadással végzi. Elhatározta, hogy Erec Jiszraelre vonatkozó törvényekkel, amelyekkel más rabbik nem törődtek, komolyan fog foglalkozni. Nagy súlyt helyezett rájuk. Friss lélekkel, fiatal erővel, mélységes reménnyel várta Izrael felszabadulását, hogy majdan Izrael a galutból megszabadul és visszatér az ország hegyeibe, völgyeibe, az örök vizeknek örök partjai mellé, hol majdan, mint egykor a zöldelő fák diszes koronái, teljes pompájában fog virágozni . . . Mohilever állandóan hangoztatta, hogy az élet anyagi és szellemi terén egyaránt kell munkálkodnunk. Ezért a gyakorlati eredmények biztosítására egységes terveket dolgozott ki”^{*} Mohilever fenti jellemzése tökéletes. Nagy és bátor férfiú volt. Nagy volt szeretetében az ország iránt. Bátor volt abból a szempontból, hogy felvette a harcot a különböző pártokkal, a bal és jobboldallal, kik Erec Jiszrael fejlődésének állandó gátjai voltak. A Chovövé Cion mozgalmának alapítója. Herzl politikai cionizmusát jó szemmel nézte és nagy rabbik méltó példáit követte akkor, midőn erkölcsi kötelességből Erecbe indult, nem azért, hogy az országot romokban lássa,

^{*}Szefet S'muel 104—107. old.

hanem hogy elősegítse annak ujjaépítését. Szükségesnek találta, hogy az országépítő munkában a zsidóság összes pártjai egyesüljenek. Chibat Cion munkássága kettős volt. Elsősorban állandó összeköttetésben állott Erec Jisrael minden közéleti emberével. Élénk érdeklődéssel kísérte az Ereben és Chuc Laarecben folyton fejlődő mozgalmat. Állandóan levelezett mindazon egyénekkal akik a nemzeti ujjaébredés eszméjével ellenkező véleményen voltak és igyekezett rájuk szellemi nagyságával hatást gyakorolni. Időről-időre propaganda körútra utazott. Országokat és városokat látogatott meg. Felkereste otthonukban a vezető személyiségeket. Erejét nem kimélve, pénzét nem sajnálva (az utazási költségeket saját pénzéből fedezte) fáradhatatlan erővel dolgozik a Szentföldért, — Erec Jisraelért. Új tagokat szerez a mozgalomnak. Kívédte a jisuvellenes támadásokat. 1890-ben, mikor az orosz kormány a Chovóvé Cion egyesületet engedélyezte, az odessai előkészítő gyűlésen örökös dísztagnak választották. Öregsége és gyengesége ellenére elindult Erebe, hogy lássa az ország mezőgazdasági és városi településeit. Utazásának célját és eredményét azután egy levélben adta ki melynek címe: *Utazásom a Szentföldön.*

Ebben a levélben a jisuv anyagi és szellemi életéről nyilvánította véleményét, mely napjainkban is nagy figyelmet érdemel. A jisuv ellenfeleleinek támadását egy gyönyörű midrással fegyverezte le: *Bár Izrael fiai Ereben lennének, ha tisztátalanná is teszik az országot!**

A nemzeti ujjaébredés mozgalma elé állandó nehézségek tornyosultak. Akkor, amikor az egyik oldalon nagy Tóratudását kellett szolgálatba állítania, hogy meg tudja semmisíteni a mozgalommal szemben felhozott vádakát, amikor szellemével igyekezett vallásos egyénekre hatni, hogy az ereci munkára rábírja őket, ugyanakkor ott kellett állnia s oroszlán módjára harcolni a szabadgondolkodók ellen, hogy folyton előretörő szellemi irányzatukat fékezze. Chibat Cion mozgalmában lehetőséget látott arra, hogy a nemzeti munkában az összes pártokat egyesítse. Látta, hogy a szabadgondolkodók egyre nagyobb tért hódítanak és micvat jisuv Erec Jisrael

*Jalkut Echa III.

jelszavával a vallásos zsidók tömegeit is igyekeznek megnyerni a nemzeti mozgalom számára, de cionista munkásságukat csakis saját vallástalan elgondolásuk szerint végzik. A tradicionális zsidóság követeléseit nem vették figyelembe. A vallásos zsidóság háttérbe szorult. Mohilever ezért keresztülvitte, hogy a Chovövé Cion országos vezetőségében minden párt képviselve legyen. Javaslatára rabbikból és vallásos egyénekből álló külön bizottságot alakítottak. Ily módon sikerült neki a nemzeti munkában a vallásos zsidóság részvételét biztosítani és befolyását növelni. Öregsége ellenére állandóan figyelmeztette a zsidóságot, hogy Ciont nemcsak gondolatban kell szeretni, hanem gyakorlatban is: tettel és pénzzel. R'chovet mellett telket vásárolt, hogy tetteleg is eleget tegyen jisuv Erec Jisrael micvájának. Működése a Tóra és a tradíció szellemét tükrözi vissza. Mohilever szerint a jisuvot a Tóra és a tradíciók szellemében kell ujjaélesztetni és továbbfejleszteni.

Igy írja az első cionista kongresszushoz intézett levelében:

„Izrael fiainak teljes hittel kell hinniök, hogy földet megváltani, házakat építeni, narancsfákat ültetni és gabonatermő földeket szaporítani — minthogy ezek nemzeti létünk alapjai — egyike a legfontosabb törabeli parancsolatoknak.

A Chibat Cion alapja a Tóra: *Megőrizni a Tórát, úgy ahogy ránszállt. Tóránknak, életünk forrásának, őseink országában, nemzeti feltámadásunk alapjául kell szolgálnia.*”

A zsidóság összetartásáról írja: *Cion iránti szeretetünk alapja szent Tóránk enélkül munkásságunk kárbavész. Ezért a cionista vezérek ügyeljenek arra, hogy olyan munkatársakat válasszanak, akik a Tórát tiszteletben tartják, a nemzeti munkában azonban nem terjedhet ki figyelmünk a magánéletre. Testvérek vagyunk a szorultságban, legyünk tehát testvérek a feltámadásban is, de nemzeti munkánk alapja szent Tóránk legyen.*

Erec Jisrael iránti szeretete és a letelepülésért folytatott odaadó munkássága közben, nem kerülte el figyelmét, hogy a nemzeti mozgalmon belül a tradicionális zsidóság helyzetét meg kell erősíteni, ezért Bialistokban, működési helyén, a hagyományhű nemzeti mozgalom fejlesztésére, központi irodát állított fel. Ezt a központot Ábrahám Jákob Szalocki ajánlatára, *Mizrachinak, merkáz*

ruchaninak, szellemi központnak nevezték el, mely aztán alapja lett a cionizmuson belül megalakuló vallásos nemzeti mozgalomnak, a Mizrachi szervezetnek.

V. FEJEZET.

A politikai cionizmus megalakulásával új és tágasabb lehetőségek nyíltak meg a nemzeti munka számára. A cionizmus programja nemcsak szűk körre terjeszkedett ki, hanem olyan mély és erős gyökeret vert népünkben, hogy már fennállásának első éveiben nagy tömegeket szerzett a mozgalomnak. A cionizmus olyan, mint egy szivacs, amely magába szívja mindazt, ami a zsidó nép életének megjavítására szolgál és mindazt, ami megkönnyíti fennállását! Ez a mozgalom világmozgalommá vált és egyetlen zsidó szervezetnek sem sikerült még ily nagy népszerűsége szert tenni. Egyidejűleg azonban egy nagy kérdés is felvetődött. A vallásos és vallástalan tömegek érdeklődése az iránt nyilvánult meg, hogy ez a nemzeti mozgalom milyen viszonyban lesz a vallással és a tradíciókkal? Ez a kérdés nem irányult a magánéletre és nem akarta egyes emberek tetteit elbírálni, hanem általában a nemzet, mozgalomhoz szólt: milyen álláspontra helyezkednek a tradicionális zsidósággal szemben. Mindenkinek szabad akarata van, mindenki úgy gyakorolja a vallást, ahogy akarja, *de annak a szervezetnek, amely az összes zsidó pártokat egyesíteni akarja, a nép lelkére, a vallásra nagy gondot kell fordítania.*

F a r b s t e i n

A cionizmusnak a valláshoz való viszonya már az első kongresszuson felvetődött. A vallási kérdést *Farbstein* vetette fel. *Farbstein* emlékirataiban a következőket írja: „Mikor még fiatal voltam már akkor éreztem, hogy Erec Jisrael csak akkor épülhet fel, ha zsidók egymás kezét fogva haladnak előre . . . Néhány nappal az első cionista kongresszus megnyitása előtt Baselba érkezve, tárgyalásokat folytattam abban az irányban, hogy milyen módon lehetne a vallásos zsidóság nagy tömegeit megnyerni a cionizmus számára. A tárgyaláson, mely az agg Schapira professzor, dr. Cohn

és dr. Ehrmann részvételével folyt le, a következőket határozták: Igyekezni fognak, hogy a kongresszus első ülésén a vallásos zsidóság nevében dr. Cohn szólási jogot kapjon, aki a „cionista szervezet viszonya a valláshoz” címen fejti ki a vallásos zsidóság állásfoglalását. Utána pedig Herzl válaszol és megnyugtítja a cionista mozgalommal szemben bizalmatlan hagyományhű zsidóságot. Herzl válaszában azt kellett tartalmaznia, hogy a cionista szervezet nem fog véteni a vallási törvények ellen.

Herzl azonban a fiatal orosz radikális cionisták nyomására irányt változtatott. Dr. Cohn csak az utolsó napon, a záróülés előtt fejthette ki a hagyományhű zsidóság álláspontját. Herzl pedig a hagyományhű zsidóság legnagyobb meglepetésére a kongresszus fórumáról adott válaszában nem azt jelentette ki, hogy a cionista szervezet nem fog véteni vallási törvények ellen, hanem záróbeszédében mindössze a következőket mondotta: *„A cionista szervezet az egyes pártok vallási érzületét tiszteletben fogja tartani.” A kocka el volt vetve. A hagyományhű zsidóságot ez a válasz nem elégítette ki és ezért távollartották magukat a cionista szervezettől.*

A második kongresszus alkalmával ez a kérdés már hivatalos formában került a kongresszus asztalára. A tórahű cioneszmét, immár a mizrachi központ segítségével Kalischer, Gutmacher, Eliasberg, Berlin és Mohilever nagy erővel képviselték. A vallásos zsidóság tömegesen csatlakozott Chibat Cion mozgalmához. Herzl kongresszusi felhívását már sok híres orthodox rabbi is elfogadta és számosan jöttek el a második cionista kongresszusra, ahol tisztázni akarták a cionizmus állásfoglalását a vallás és tradíciókkal szemben. A kongresszuson e kérdés megvitatását a kulturpárt által benyújtott javaslat idézte elő. A javaslat benyújtói követelték, hogy a cionista szervezet programjában a zsidó kulturnevelést legfontosabb feladatának tekintse. Ez a javaslat még jobban növelte az ellentéteket a pártok közt. Azok a rabbik és vallásos képviselők, akik résztvettek a kongresszuson, tudták, hogy a hagyományokon alapuló nevelési munka nemzeti életünk legfontosabb feladatai közé tartozik, éppen ezért lehetetlennek tartották, hogy a zsidó ifjúság nevelését oly egyének irányítsák, akik a vallást semmibe sem veszik. Felszólították a cionista szer-

vezetet, hogy a vallás és a nemzeti mozgalom kapcsolatáról nyilvánítsa véleményét, vagy az egész kulturkérdést ejtse el a cionista mozgalom csak politikai szervezetté váljon, és szellemi munkával ne foglalkozzék. A cionizmus megalapítói a kongresszus fórumáról, válaszképen azt hangoztatták, hogy a „cionizmusnak a valláshoz semmi köze, a cionizmus nemzeti alapon áll, a vallás az magánügy, amellyel szemben mindenki úgy viselkedhetik, ahogy akar és a cionizmusnak nem áll módjában az egyén vallási életébe beavatkozni.„ Ez a válasz, amely hivatalos deklaráció formájában jelent meg, a nyugtalan kedélyeket akarta „lecsillapítani“ és „összhangot“ akart teremteni a cionista pártok között, akkor érte volna el a célját, ha a cionizmus valóban csak politikai szervezet maradt volna. Minthogy azonban a cionista szervezet a kulturális feladatokat is programjába akarta foglalni, épen ezért, a vallásosak, mindent elkövettek, hogy ezek az általános programban ne szerepeljenek. A cionista mozgalomban sokan* helyeselték és támogatták a hagyományhű párt elhatározását, mert tisztában voltak azzal, hogy a kulturpárt győzelme gátolja meg a cionista szervezet fejlődését. Tudták, hogy az egyes pártokat mély szakadékok választják el egymástól és a hagyományhű zsidók sohasem fognak együttthaladni olyan elemekkel, akik a hagyományos kultúra helyett európai eszmékkel átítatott új zsidó kultúrát akarnak teremteni, ezért, hogy a cionista szervezetben felbomlás ne következék be, támogatták a vallásosak követelését; nevezetesen, hogy a kultúra ügyét teljesen ki kell kapcsolni az általános cionista programból. A II. III. és IV. kongresszuson a vallásos párt diadalmaskodott a kulturpárt felett.

Az V. kongresszuson azonban a kulturpárt váratlan győzelmet aratott! A kultúra, mint a cionista program legfontosabb része került bele az általános programba! Az V. kongresszus előtt a fiatal cionisták előkészítő bizottsága ó napig ülésezett. Ezek a fiatalok elhatározták, hogy céljuk elérésére egységes pártot alakítanak. Ez volt a *néppárt*. A néppárt az V. kongresszuson, vita nélküli elfogadásra a következő javasla-

*A mizrachi szervezet keretén belül működő politikai párt és a nemzeti eszme megvalósításáért küzdő általános cionisták, az u. n. kulturpárt győzelme esetén veszélyben látta forogni a nemzeti mozgalomban elért, számbeli fölényt és hatalmát, azért párttaktikai szempontból vezéreltetve, a Mizrachihoz csatlakoztak; a Mizrachit viszont passzivitásra akarták rábírní. (fordító.)

tot terjesztette elő: „*A cionista program legfontosabb pontja Izrael népének nemzeti nevelése és ezt minden cionista számára kötelezővé teszi.*“ A javaslat, amely a zsidó nevelést nemzeti alapra helyezte, egyáltalán nem említette a vallást, nagy ellentétekbe ütközött és a vallásos képviselők nagy ellenszenvet mutattak iránta. Herzl is átérezte a vallásosak igazát, ezért mindent alkövetett, hogy a javaslat megvitatás céljából a kongresszus plenuma elé kerüljön. Akaratát azonban nem tudta keresztülvinni, mert a néppárt fiatal képviselői nagy demonstrációt rendeztek a javaslat mellett, s elhagyták a kongresszusi termet. A vallásos ellenzék tehetetlen volt az erőszakos túlerővel szemben. Amikor szavazásra került a sor, kisebbségben maradtak és így a néppárt javaslatát fogadta el a többség. A nevelés kérdése belekerült tehát az általános cionista programba. A cionizmus ekkor, ezen határozat következtében pártokra szakadt. Amíg az egyik oldalról a néppárt meg akarta törni a vallásos ellenzékét, a másik oldalról ő segítette elő az ellenzék erőinek, a hagyomány alapján álló zsidóság képviselőinek egyesülését. A néppárt szerint, a cionizmusnak pártokra szakadása nem volt más, mint a cionisták között levő nézeteltérések természetes következménye. Az összes pártok elismerték, hogy a cionizmus sikere érdekében, egyesíteni kell a zsidóságot. Mégis a néppárt volt az, amely hangoztatta, hogy a cionizmus fejlődése és terjesztése szempontjából, szükséges a pártokra szakadás. Hadd tudja meg az utókor, hogy nem a vallásosok okozták a cionizmus pártokra szakadását, hanem azok, akik az egységre és a békére célozva léptek fel a hagyományhű zsidóság ellen. Ők voltak az elsők, akik a frakciókat bevezették a mozgalomba. Ők voltak azok, akik hirdették, hogy a pártok közötti nézeteltérések csak az eszmét fejlesztik. A néppárt nagy kongresszusi sikere a vallásos egyéneket felrázta és hogy nagyobb szavuk és befolyásuk legyen a cionista mozgalomban, elhatározták, hogy a cionista szervezetben belül ők is szervezkednek. A vallásos képviselők, akik résztvettek a kongresszuson, azonnal bejelentették ebbeli szándékukat Herzlnek. Herzl, a cionista szervezet megteremtője nem akarta, hogy szervezete pártokra szakadjon, de tudta, hogy a szellemi munkának az általános programba történt bevittele, egyes pártok között, mély szakadékokat idéz elő; ezért bele-

egyezett, hogy a mozgalmon belül vallásos zsidó szervezetet létesítsenek. *Most már csak egy térfinak kellett feltűnni, aki a Tórában és világiakban egyaránt nagy, s aki a cionizmuson belül meg tudja alakítani a vallásos zsidók szervezetét. Ez a férfi, a vallásos nemzeti cionizmus megteremtője: rav Jichák Jakob Reinesz volt.*

VI. FEJEZET.

Reinesz

Rav Jichák Reineszt saját szavaival lehet jellemezni: Azt tartja a néphit, hogy minden nemzedékben 36 rejtett caddik van. Ki a rejtett caddik? Ő a következőképp magyarázta: Van néha úgy, hogy a nagy tömeg egy igazi eszmére azt mondja, hogy hamis, ebből az következik, hogy ha valaki valóban az igazat mondja, azt hazugnak tartják. Tehát aki bátorságot vesz magának és az igazat, a valóságot tárja a nagyvilág elé, nem törődve azzal, hogy árt tekintélyének, az rejtett caddik. Az emberek nem hisznek neki, ő pedig hiába hirdeti az igazat, a külvilággal szemben mindig hazug marad. Az ilyen embereken nyugszanak a világ pillérei. Olyan emberekre van szükség, akik képesek magukat az igazságért feláldozni, még akkor is, ha becsületük, tekintélyük veszélyben forog.

Ezek a szavak illenek Reinesz nagyságához. Új nevelési módszert választott halachikus és aggadikus előadásaira. Közügyekkel foglalkozott. Akarata erős volt. Amiért harcolt, azt igaznak látta és nem törődött azzal, hogy amit hirdet, az árthat tekintélyének. Már gyermekkorában meg volt benne a nemzeti érzés és ez kísérte akkor is, amikor már ősz fejjel dolgozott Cionért. Minden erejét a vallásos nemzeti mozgalom fejlődésére fordította. Még ifjúsága idején, midőn felvetődött jisuv Erec Jiszrael problémája, már erősen vonzódott az eszméhez és 30 éves korában írásban fordult Kalischerhez egy gyarmatosító programmal. Kalischer elismerte, hogy nagytehetségű és nagy tudású férfiú. Állandóan levelezett vele. Az orosz zavargások után, amidőn jisuv Erec Jiszrael gondolata gyökeret vert az emberek szívében, és 1885 chesvan

havában, Kattowitzban, a mozgalom vezetői a Chovövé Cion mozgalmakat egyesíteni akarták, akkor Reinesz is felkészült az útra, hogy az ülésen részt vegyen. Elindult, de az orosz-német határon fellertóztatták és börtönbe vetették... Csak nagy fáradtsággal sikerült őt innen kiszabadítani, de közben a gyűlés véget ért. Reinesz hazautazott. Egész életén át azon bánkódott, hogy a Chovövé Cion ezen ülésén, amely hivatva volt Erec Jisrael ujja-építését előkészíteni, nem vett részt. 1885-ben S'muel Mohileverrel lép összeköttetésbe és olyan tervezetet terjeszt eléje, amely a Chibat Cion eszméjét szűk köréből kiemeli és az egész zsidó nép számára hatalmas, átölelő programot nyújt, amely program az összes nevelésügyi, vallásügyi problémákat magában foglalja. Javasolta alsó és felsőfoku iskolák létesítését, ahol a Tóra szellemében nevelik az ifjúságot, olyan mosavák alapításának szükségességét hangoztatta, ahol a Tóra szelleme uralkodik. Mohilever e tervezetet akkor még fantáziának minősíti és keresztülvihetetlennek tartja. Bármennyire is lelkesedik a Chovövé Cion mozgalomért, az tehetségét nem tudta lekötni, valami nagy világmozgalom után vágyódott, amely az egész világ zsidóságát egy sorba állítja. Herzl cionizmusa Ez a szöveg a Magyar Tudományos Akadémia Digitális Adattárjából származik. Ajánlódón a cionista mozgalomban elkezdte munkásságát a következőket írta:

Azok, akik meggondolás nélkül állnak egy új eszme szolgálatába, nem vihetik diadalra az eszmét, ellenben, akik előzőleg jól megfontolják tennivalójukat, hasznos tagjai lesznek az új mozgalomnak. Tudott dolog, hogy kétféle kályha van: Van olyan kályha, amelynek oldalai vékonyok és gyorsan melegednek fel. Van olyan kályha, amelynek falai vastagok és nehezen melegednek fel. A vékonyfalú kályhák gyorsan melegednek fel és gyorsan hűlnek ki. A vastagfalú kályhák nehezen melegednek fel és nehezen hűlnek ki. Minden olyan mozgalommal szemben, amely váratlanul bukkan fel, ha nem tesszük vizsgálat tárgyává, ha gyorsan lelkesedünk érte, akkor hirtelen támadt lelkesedésünk gyorsan is távozik és teljesen közönyösek leszünk a mozgalom iránt, de akik előzetesen kimerítő tanulmányokat folytatnak, a mozgalom minden oldalát megvizsgálva lépnek a tagok sorába, azok zászlóhordozói, hű szószólói maradnak a mozgalomnak.*

*Schene hameorot 22. 23. o.

Or chadas al Cion c. munkájában a vallás szempontjából fejtette ki véleményét a cionizmusról. Arra megállapításra jutott, hogy akik a cionizmus eszméje ellen dolgoznak akik a cionizmust támadják, erre semmi alapot nem találnak a Tórában. Azoknak, akik a cionizmust azért támadták, mert a cionizmus élén vallástalanok állanak és ez tápot ad arra a gyanura, hogy a cionista mozgalom nem szent helyről fakadt, a következő választ adta :

Bárki, aki azt gondolja, hogy a cioni eszme a szabadgondolkodással van kapcsolatban, ha valaki a cionizmust egyenlővé teszi a szabadfelfogással, az szentségtörést követ el. Ha a cioni eszme ténylegesen a szabadgondolkozással van kapcsolatban, akkor azt kell mondanunk, hogy vagy a cionizmus hajlik a szabadgondolkozás felé, vagy a szabadgondolkozás környékezi a cionizmust. Ki ne látná, hogy ez az állítás szentségtörés! Az ország szentsége okozta tulajdonképpen azt, hogy vallástalanok is résztvesznek e mozgalomban. Abból tűnik ki igazán a cionizmus nagysága, hogy sokszázezer embert egy sorba állított, egy fenséges cél érdekében, egy nép megmentésére. Halachikus és aggadikus alapon fejt ki, hogy a cionista munka minden zsidó számára kötelező, amely alól senki sem vonhatja ki magát.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Minden energiáját a cionizmusnak áldozta. A II. kongresszustól kezdve, nem volt olyan cionista konferencia, amelyen részt ne vett volna. Befolyásának minden erejével szóban és írásban széleskörű propagandát fejtett ki. Főképp vallásosak körében, akik Isten ígéje szerint éltek, — igyekezett a népi feltámadás gondolatát elvetni. Tudta, hogy a kulturmunkának cionista programba való vétele a hagyomány alapján álló elemeket még jobban eltávolítja a nemzeti munkától, ezért ezeknek élére állt és az V. kongresszus után, midőn a néppárt győzedelmeskedett, elhatározta, hogy vallásos elemek egyesítésére, a vallásos érzületű zsidóságot, mint külön szervezetet, a cionizmuson belül megszervezi. 1902. I. adar 25—26-án Vilna városában a zsidóság vallásos érzületű képviselői két napi komoly tárgyalás után a cionizmuson belül megalkották a nemzeti alapon álló hagyományhű cionisták szervezetét, amelyet Szalocki ajánlatára szintén szellemi központnak, merkáz ruchaninak, „Mizrachi szervezetnek“ neveztek el.

VII. FEJEZET.

Az alakuló ülésen sok híres rabbi és hagyományokhoz híven ragaszkodó zsidó jelent meg. Ezek közül voltak olyanok is, akik már azelőtt is hűséges odaadással támogatták a jisivot. Különösen három ember tűnt fel, akik nagy hatást gyakoroltak a hallgatóságra. *Reinesz, r. Pinchasz Rezovszky és r. Zöév Javec.* Reinesz nagy munkásságot fejtett ki a cionizmus terén. Egyike volt a legnagyobbaknak. Nemcsak a Tórában volt nagy, hanem mint egyéniség is kiváló volt. Nemcsak a könyv embere ő, hanem az életé is. Reinesz átérezte az ifjuság lelkét, amely mindig valami új, jobb után vágyódott. Sok ellentét volt benne. Háborgó ember, de arcán békesség. Erőszakosan kitartott céljai mellett, de azért mások véleményét is elfogadta. Komolyan gondolkodó ember, homlokán mély barázdák vannak. Szavai mindig erősek, lelkesítőek és érzelemmel teltek. Sok-sok megpróbáltatáson ment keresztül és sok-sok tapasztalatot szerzett. Egynéhány alkalomkor már sötét felhőket látott maga körül, de nem esett kétségbe, ellenfeleit sohasem korholta, fájdalmát inkább magába fojtotta. A héberén kívül más nyelvet nem sajátított el, ennek ellenére is sokoldalú ember volt. Nagy szónok, az élet embere, a harcoló, a szenvedő, a megbocsájtó. Midőn munkásságát a vallásos nemzeti mozgalomban elkezdte, arról álmódzott, hogy Erec Jiszraelben anyagi és szellemi kulturcentrum létesüljön, de talán a sors iróniája volt, hogy neki kellett harcolni azért, hogy a cionista szervezet a kultura és nevelésügyet programjából törölje.*

R e z o v s z k y

Rezovszky egészen más típus volt. Nevelését főképen a volosini jesivában kapta. Óriási talmudtudással rendelkezett. Zseniális nyelvtelenség volt. Oroszul, németül, franciául, olaszul, szírül és arabul beszélt. Azonkívül nagy jártassága volt a régi és újkori filozófiában, valamint földrajz és történelemben. Istenfélő, szerény, hallgató ember volt. Állandóan a könyveket bujta, csak Cion iránti *lásd 24-25. old.

szeretete volt az, ami időről-időre elszakította őt könyveitől. Ilyenkor a Chovövé Cion üléseire utazott. Nem volt nagy szónok, de amit mondott, az éles és energikus volt. A nemzeti mozgalom résztvevőit három csoportra osztotta : az első csoport, akik Erecben életüknek utolsó éveit akarják eltölteni. Ezek az emberek — véleményeszerint csak a törvények alapján élnek, szellemi vonatkozásban tökéletesek, de a gyakorlati étellel semmi közösségük nincsen. A második csoport, akik a természet fejlődésében törvényes szabályszerűséget láttak. Chibat Cion mozgalma számukra nem könnyektől áztatott földet, nem az Úr által megígért országot jelentette, hanem egy nép visszatérését az ősi földre. E csoportnak csak nemzeti céljai vannak, a fokozatos fejlődés hívei és a nemzetiség fogalmát előbbre helyezik a vallásnál. A harmadik csoport szerinte azok, *akiknél a vallás és a nemzetiség elválaszthatatlanul együtt megvan. A Tóra és derech erec, a parancsolatok és tették.* Ezeket 1891-ben mondotta el, tehát 11 évvel a nemzeti alapon álló vallásos szervezet megalakulása előtt. Ebből a felfogásból kiindulva csatlakozott a Mizrachihoz.

Javec

Nagy tisztelettel vettek körül az ülésen még *r. Zöév Javecet.* Javec sok évet töltött Erec Jiszraelben és így a jisuv alapos ismerője volt. Nem mint turista indult a Szentföldre, hogy néhány hónapi ottartózkodás után visszatérjen a galutba, és itt „igaz” híreivel megnehezítse a cionizmus munkáját, hanem azzal a céllal, hogy ott, városokban, mosavákban megfigyelje a régi jisuv életét és az új jisuv fejlődését tanulmányozza. A látott és hallott eseményeket elragadóan szép leírásokban örökíti meg. Semmi olyat, ami a galut zsidósága körében, visszatetszést keltett volna, nem írt. Híres mondása volt: „Mindig útáltam azokat, akik Cham útján haladva, felfedik apjuk meztelenségét, hogy gyönyörködjenek.” Akiknek ezzel csupán az igazság feltárása volt a céljuk, a következőket választotta :

„Nem mindig és nem minden igaz, amit mondanak és ha még igazat is mondanak — hiszen Cham se hazudott — csak azt mesélte testvéreinek, amit a sátorban látott — mégis bűnéül rótták fel”.*

*Hasachar XI. evf. 149. old.

VIII. FEJEZET.

Két párt vett részt az alakuló ülésen. A pártok közti ellentét befolyásolta a tárgyalás eredményét. Az egyik párt a hagyományhű nemzeti eszméért, a másik pedig a politikai cionizmus megvalósításáért harcolt. A politikai cionisták, mikor a cionista szervezet a néppárt által benyújtott kulturajavaslatot programjába akarta foglalni, a hagyományhű nemzeti cionistákhoz csatlakoztak, azzal az indokolással, hogy a kulturcionizmus háttérbe szorítja a politikai cionizmust, most azt követelték, hogy a Mizrachi csak a tiszta cionizmus őrzője legyen.* Sokan azt az álláspontot képviselték, hogy ez a hagyományhű nemzeti szervezet ne csak abban az irányban fejtsse ki munkásságát, hogy védekezzen a külső befolyások ellen, hanem szélesítse ki munkakörét és igyekezzék a cionizmusba hagyományhű zsidó gondolatvilágot is bevinni. Hasson olyan irányban Erec Jisrael fejlődésére, hogy a Mizrachi valóban fedje ezt az elnevezést. A pártok közti versengés, a politikai alapon állók győzelme a kulturhűek legyőzése. Elfogadják a következő javaslatot:

A mi programunkban (Mizrachi) csak azokat az elgondolásokat lehet megvalósítani, amelyek egyenes kapcsolatban vannak a cionizmussal, de minden csoport az orthodox szellemnek megfelelően végezze munkáját!

Az első felhívásban, melyet a Mizrachi alakulása idején adott ki és a központ felkérésére Javec szerkesztett, — mindkét nézet érvényre jut. Felhívásában hangsúlyozta, hogy a *Tóra és Cion két szentség, amelyek egymást kiegészítik és egymásra vannak utalva. Népünknek mentsvárat és Cionnak menedékhelyet csak a tradíciókhoz való hű ragaszkodással tudunk biztosítani. A külső befolyások és idegen tanok, amelyek nem az igazi zsidóság talaján nőttek, eredményezték azt, hogy a cionizmus keretén belül azzal a céllal alakult ez a nemzeti alapon álló vallásos szervezet, hogy a negatívumot elválassza a pozitívumtól, a tisztától, a tisztától.* Szerinte a Mizrach,

*A Mizrachi passzív magatartása a politikai cionisták hatalmi fölényét továbbra is biztosította volna. (fordító)

igazi célja: minden külső befolyás, és idegen tan terjesztésének gátolása.

Néhány hónap múlva a szervezet vezetői ráeszméltek, hogy nem lehet és nem szabad csak negatív, elválasztó munkával foglalkozni. Belátták azt, hogy a hagyományhű nemzeti zsidóság csak akkor gyakorolhat nyomást a cionista szervezetre, ha előbb a tórahű nemzeti eszmét a zsidó nép életében dinamikus erővel fejlesztik. Tudták, hogy a cionista program olyan, mint egy szivacs, amely magába szívja mindazt, ami a zsidó nép életének megjavítására szolgál és hogy a cionizmusnak nemcsak a zsidókérdést, hanem a zsidóság egyéb kérdéseit is meg kell oldania. A cionista szervezet is meg volt győződve arról, hogy a Mizrachi nem elégedhet meg az elválasztó munkával, amely csupán arra szorítkozott, hogy idegen eszméktől mentesítse a zsidó népet, hanem igyekeznie kell, hogy a tradicionális zsidóság felfogása alapján, népünknek újjászületése érdekében, valóságos pozitív munkát is végezzen. Ez volt aztán az oka annak, hogy Reinesz az első felhíváshoz függelékelt írt, amelyben felszólította az összes mizrachistákat, hogy szellemi téren egységes munkát végezzenek. Tóra, talmudi, midrasi és más szellemi termékekkel rendszeresen, meghatározott időben foglalkozzanak. *A mizrachi csoportok pozitív munkát végezzenek, hogy munkásságuk gyakorlati eredményt mutasson fel.*

Az első felhívás nagy hatással volt az egész vallásos zsidóságra. Egymásután alakultak vallásos cionista csoportok és rövid idő alatt annyira megszorodott a mizrachi csoportok száma, hogy a minski cionista konferencián, amely 6 hónappal a Mizrachi megalakulása után ült össze, a Mizrachi 200 delegátussal vett részt. A minski konferenciáról írja Reinesz: „A helyiségben nem egyesek álltak, hanem egy egész egységes csoport, amely határozott célja felé haladt”. „A mizrachista delegátusok minden kérdésben egy nézetten voltak és minden kérdésre egyforma feleletet adtak.”

Azonban csodálatos, hogy a minski konferencián, midőn a kultúra ügyének napirendre való tűzéséről határoztak, a kultúra kérdésében a mizrachi delegátusok véleménye már megváltozott. Az összes mizrachista delegátusok, még a legszélsőségesebben vallásosak is, azon az állásponton voltak, hogy a kultúra, a nevelés

kérdését tüzzék napirendre. A mizrachisták már akkor rájöttek, hogy nevelési munka nélkül lehetetlen tökéletes nemzeti megújódást elérni. A minski konferencián megegyeztek tehát abban, hogy a kultúra kérdésében hozott határozatot, amelyről az V. kongresszuson döntöttek, jóváhagyják.

Ennek megfelelően a két párt, a jobb és baloldal akkor* a következőben állapodott meg: Elismerik a nemzeti nevelés fontosságát, figyelmet szentelve annak, hogy egy tradicionális és egy szabadabb gondolkodású párt is van; ezért a kongresszuson két nevelésügyi bizottságot választanak. Ez volt az első alkalom, hogy a vallásos párt, melynek élén Reinesz állott, szembeállott a néppárttal, melynek vezetői: Weizmann, Szokolov és Motzkin voltak. A megállapodás azonban a vallásos pártot nem elégitette ki, ezért további tárgyalások indultak meg, mely tárgyalások eredménye a következő egyezség lett: Elismerik minden cionista számára a kulturmunka kötelező voltát, de a tórahű cionisták részére, akiknél a hagyományos tan szellemében irányított kulturmunka létérdek, mizrachi irányítással, teljes autonómiával felruházott kulturbizottságot létesítenek

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IX. FEJEZET.

A nemzeti nevelés fontosságáról szóló határozat, amelyet a mizrachi delegátusok, a minski konferencián nagy többséggel fogadtak el, — elkeseredést váltott ki a mizrachi keretén belül működő politikai cionisták soraiban és ez az elkeseredés aztán, 1903 Ádár 27-29-ig, Lida városában tartott mizrachi konferencián éles kritikává éleződött ki az országos vezetőség ellen.

A Mizrachi ekkor már egyéves fennállását ünnepelte. A Mizrachi Oroszországban ezen idő alatt 210 csoportot létesített, azonkívül Angliában, Németországban, Lengyelországban, Magyarországon és Svájcban kisebb nagyobb szervezetek alakultak. A mizrachi gondolat elszállt a tengerentúlra is. Eljutott Amerikába, ott befészkelődött a zsidóság szívébe. Erec Jisraelben, Jaffában és Jeruzsálemben a vallásos nemzeti eszmét már az uj szellemben alakult helyi szer-

* A minski konferencián.

vezetek valósítják meg. A Mizrachinak az az elhatározása tehát, hogy a galutban és Erec Jisráelben a vallásos nemzeti nevelést praktikus formában valósítja meg, teljes sikerrel járt.

A politikai cionisták szerint ugyanis a Mizrachinak csupán az a hivatása, hogy csak azokat a cionistákat gyűjtse magaköré, akik minden külső befolyástól és idegen eszméktől mentén akarják a cionizmust szolgálni, ezért ismételten azt követelték, hogy a Mizrachi semmi olyan praktikus munkát, mely a politikai cionizmus hatáskörét csökkentené, ne végezzen. Ezzel szemben voltak, akik azt hangoztatták, hogy a Mizrachi csak a hagyományokhoz hű cionisták számára alakult és ha a kulturcionisták munkájukat szellemük szerint végzik, úgy a Mizrachinak is, programját vallási felfogásának szellemében kell megvalósítania. Ez sok vitára adott alkalmat, de a pártok megegyeztek és a Mizrachi programját a következőképp szövegezték meg. *A mizrachi programmban csak azokat az elgondolásokat szabad megvalósítani, amelyek egyrészt egyenesen kapcsolatban vannak a politikai és praktikus cionizmussal, másrészt azonban a szervezetek szellemi munkásságukat szent Tóránk és vallásunk alapján szabadon végezhetik.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A konferencia, hogy még jobban megnyerje az elégedetlen politikai cionistákat, elhatározta, hogy a nevelésügyi bizottság önálló, felelősségteljes szervezetté lesz, mely független a Minskben választott és autonómiával felruházott bizottságtól és mindazok, akik bármilyen nevelésügyi kérdésben felvilágosítást akarnak nyerni, azok ehhez a bizottsághoz fordulnak és nem a Mizrachihoz. Ez az egyezkedő program, mely a két párt közti ellentétet akarta kiküszöbölni, nem hozta meg a várt eredményt. A politikai párt, mely a mizrachi szervezetben élt, érezte, hogy bizonyos idő múltán vallásos nemzeti szervezetük munkássága pozitív jellegűvé válik, ezért kiléptek a szervezetből. A vallásos párt, amely azt követelte, hogy a Mizrachi szellemi és nevelésügyi munkával foglalkozzék, ugyan csak nem volt ezzel az egyezkedő programmal megelégedve.

Ezen a konferencián elhatározták, hogy kiadnak egy hagyományhű szellemben írt *cionista folyóiratot, amelynek célja a tiszta cionizmus terjesztése.* Ez a folyóirat Zöév Javec szerkesztésében „Mizrachi” néven jelent meg. Ebben a Mizrachi hivatásáról a következőket olvassuk :

A zsidóság lelke (szellemisége) nem tud a zsidóság teste (nemzete) nélkül létezni. A Mizrachi szerint a cionizmus nem más, mint a Tóra, Izrael és Cion iránti szeretet, melyek erős kapcsolatokkal vannak egymáshoz fűzve. A Mizrachi a hármas eszmének állandó egyforma betartására akar nevelni. Szerinte a Tóra, a nemzet és cioni szeretet, egy fogalmat képeznek, ezért a Mizrachi reméli, hogy az egyes pártok, a Tóra és annak parancsolatainak betartására nagy gondot fordítanak és a csoportok az őseitől örökölt hagyományt, nevelés útján ápolják tovább. A cionizmus a hagyományhú zsidóság szerint — Cion szeretetén kívül, tagjaitól a Tóra és micvák gyakorlását is megköveteli.*

Látva, hogy ez a szellem világszerte milyen gyorsan terjedt, szükséges volt már, hogy a szervezet programját és szabályait hivatalos formában lefektessék. Ezért mizrachi világkonferencia összehívását határozták el. Az első világkonferenciát tehát 1904 elul hó 10-12-ig Pozsonyban tartották meg.

Programmja a következő volt:

- 1.) Megnyitó: J. Reinesz
- 2.) Üdvözlések, Elnökségválasztás.
- 3.) A Mizrachi hivatása és a cionizmushoz való viszonya.
Előadás: Dr. Nobel.
- 4.) Vita.
- 5.) A nevelésről. Előadás: Dr. Dániel Funk.
- 6.) A program-megállapító bizottság javaslatai
- 7.) Irodalom és sajtó. Előadás: Zöév Javec
- 8.) A szervezeti bizottság javaslata
- 9.) Kolonizációs munkák Erec Jiszraelben.
- 10.) A többi bizottságok jelentése.
- 11.) Propaganda. Előadás: J. L. Fischmann.
- 12.) Javaslatok.
- 13.) Választás.

---

*Hamizrach 453-543.

X. FEJEZET.

Az ülést Reinesz, a Mizrachi elnöke héberül nyitja meg. A cionizmus eszméje — mondotta — nem új Izraelben. A szentély pusztulása óta őseink minden időben foglalkoztak vele. A cionizmus kifejlődésénél két ok játszott közre. A galut szenvedései és a szabadgondolkodók fellépése. A vallástalanok arról álmodoztak, hogy „olyanokká legyenek, mint a többi népek”. Midőn az antiszemitizmus első hullámai felléptek, már „olyanok” voltak, mint a többi népek, — ők érezték legelőször a galut felelmetességét és Cion lett mentsvárjuk. *A vallásosak nem jó szemmel nézték azt, hogy a cionizmus élén vallástalan egyének állnak. Ha szabadgondolkodók nagy tömegei képesek ezért az eszméért küzdeni, akkor nekünk, tórahű zsidóságnak, annál inkább kötelességünk részt venni ebben a munkában.* Vajjon az életben nem szorulunk a vallástalanok segítségére? Azt mondják, hogy a cionizmus a vallástalanoktól származik. Azonban éppen ez adja meg a cionizmus nagyságát és szentségét. Azt mondják bölcseink:

„És lett este, ezek a gonoszok tettei és lett reggel, ezek az igazak tettei.” Egy nap. Melyik ez? Jomkippur. Valóban nagyon Jomkippur. Az igazak és a gonoszok egyesülnek ezen a napon. Vajjon képes valaki Jomkippur napjának szentségét csökkenteni, azzal az érveléssel, miután gonoszok (vallástalanok) is résztvesznek az ünneplésben, a nap már nem szent? Ellenkezőleg! A nap szentségét az adja meg, hogy a gonoszok (vallástalanok) is, akik a vallást megtagadják, résztvesznek e nap megszentelésében, — és elismerik a nap nagyságát. A cionizmus érdeme, hogy még azok is résztvesznek az országépítő munkában, akik a Tórát lábbal tiporják.

Nagyjaink felelősek azért, hogy a népet nem világosították fel. Ezt vállalta magára a Mizrachi és ez egyik hivatása.

Dr. Nobel

Megnyitás és üdvözlések után dr. Nobel, a „Mizrachi hivatásáról és a cionizmushoz való viszonyáról” tartott előadást. „A vallásos

cionista is — mondotta, — átérzi a galut anyagiasságát, de Cion számára szellemi megoldást is jelent. A cionizmus a Mizrachi számára nem csak gazdasági, politikai kérdések rendezését jelenti, hanem sokkal többet: „visszatérést a zsidósághoz“. A zsidó nemzetnek egységesnek kell lennie. Az egységre ügyelni pedig acionista szervezet feladata. Azonban, ami a zsidó lélekkel van kapcsolatban, a kulturális nevelés, a Mizrachinak külön feladata. Teljesen külön úton kell haladnia, a tradicionális zsidóság útján. A galut veszélyezteti a zsidó nép fennmaradását. A nemzet szentségei porban hevernek. Az idegen környezet mindent elrabolt tőlünk. Az ifjuság körében itt-ott behatolt a tagadás szelleme. Még idejében kell védekeznünk a veszély ellen. Ez is a Mizrachi hivatása.“

A nevelésügyről dr. *Funk tartott referátumot*. Sajnálatos — mondotta — hogy Tóránk főképviselei, a rabbik, már nem a nép vezérei. Ez főképen Nyugateurópában érezhető. A neolog rabbik lemásolták a német keresztény papok működését és azokat igyekeztek utánozni. De amíg a német pap mögött egy nagy nemzet áll, addig a zsidó reformrabbi egyedül áll és nevétségessé válik. A gettóban még voltak nagyománynú zsidók, de az új szellem behatolásával a nyugateurópai zsidóság eltávolodott az ősi hittől. Az apa még vallásos zsidó volt, fia művelt európai, unokája már elhagyta a zsidó vallást. Kell, hogy a fiatalság nevelését ismét előlről kezdjük. Az ifjuságnak nemzeti nevelést kell adnunk, a tanintézmények élére olyan erőket állítsunk, akik a Tórához és a zsidó nemzethez hű ifjuságot nevelnek. Meg kell újítani a chéder és a jesiva iskolaformát. Elsősorban a Talmuddal és annak kommentárjaival kell foglalkoznunk . . .

R. Landau határozati javaslatot nyújtott be a mizrachi program hivatalos szövegének megállapítására . . .

1.) *A Mizrachi szervezet, a bászeli,cionista program alapján áll és a zsidó nép nemzeti életének megtartására törekszik. A Mizrachi, a Tóra megőrzésével, a micvák gyakorlásával és Erec Jisraelbe való letelepedéssel látja biztosítottnak a zsidó nép fennmaradását.*

2.) *A Mizrachi, acionista szervezetben belül, harcol céljáért, azonban vallásos és kulturális feladatok elvégzésére külön szervezetbe tömörül.*

Vallásos-nemzeti irodalmat teremt, hogy az eszmét a vallásos körökben terjessze. Az ifjuság neveléséről gondoskodik.

A javaslatot elfogadták.

Javec a hagyományhű sajtó megteremtéséről és a zsidó irodalomról beszélt. A szónok hangsúlyozta, hogy vissza kell térnünk az eredeti zsidó kultúrához. A sajtó és az irodalom értéke kulturális nevelés szempontjából rendkívüli, de korunk irodalma ifjúságunkat Istentagadáshoz vezet.

A bibliakritika ifjúságunk szellemét megöli. Meg kell teremteni a tradíció szellemében írott sajtót és a vallásos szellemben írt iskolakönyveket, hogy az ifjúságunk elrabolt lelkét visszaszerezzük. Nem szabad idegen kultúrából merítenünk. Új irodalmunknak csakis hagyományos kultúránk alapján szabad felépülnie . . .

Rav Grünhaus

Rav Nachum Grünhaus a telepítési munkáról tartott előadást. Emlékezzünk a Babel vizei mellett tett hármasköri esküre:

- a.) Ha elfelejtlek Jeruzsálem, száradjon el jobbam;
- b.) Ragadjon nyelvem nyemhez, ha nem emlékszem meg rólad;
- c.) Ha ünnepem napján nem gondolok Jeruzsálemre . . .

Ezen esküformák különböző időkre vonatkoznak. Az első esküforma arra emlékeztet, mikor a galut országában szabadon cselekedhettünk Erec érdekében, — és mégis tétlenül álltunk. Erre vonatkozik az első eskü, ha elfelejtetek Jeruzsálem — száradjon el jobbam. Van néha olyan időszak a galutban, mikor a helyzet oly félelmetes, hogy Erec Jisraelért cselekedni jóformán semmit sem lehet. Ilyen helyzetben legalább szóval emlékezzünk a Szentföldről. Erre vonatkozik a második esküforma — *ragadjon nyelvem az nyemhez, ha nem emlékszem meg rólad*. Voltak olyan idők, amikor megemlíteni sem lehetett Erec Jisraelt. (Hadrianus idejében). Erre vonatkozik a harmadik esküforma. Ha ünnepem napján nem jut eszembe Jeruzsálem, akkor — ha esküvöm napján nem tennék hamut a fejemre (így értelmezik ezt a verset bölcseink) ha még jelképesen sem gondolok Jeruzsálemre, akkor . . .

Most olyan időben élünk, mikor módunkban van cselekedni. Gondoljunk az esküre. *K. K. L. a legfontosabb feladataink egyike.*

A tagok felvétele ügyében a következő határozatot hozták: Mindenki, aki magáévá teszi a Mizrachi programját, tagja lehet a mizrachi szervezetnek, de egyes csoportok bizottságai a program szellemében döntsenek a felvételekről.

Rav J. L. Fischmann

Rav. J. L. Fischmann a nemzeti propaganda fontosságát fejtegette.

Bölcseink mondják: három prófétája volt Izraelnek, amit az egyik hirdetett, azt a másik nem. Elijáhu hirdette az apa (Isten) iránt való tiszteletet, de a fiú (zsidó nép) szeretetét nem említette. Mit mondott erre az Úr? Nem vagy méltó a prófétai név viselésére. Kendd fel Eliást, Cfat fiát prófétává. Jóna prófeta hirdette a fiui tiszteletet, az apai tiszteletet nem. Mit mond róla a Szentírás? Szólt az Úr Jónához másodszor — harmadszor már nem szólt hozzá az Úr szelleme. — Jött Jeremiás és hirdette az apa és fiú iránti tiszteletet — ezért tovább hirdethette Isten ígését. Napjainkban tapasztalhatjuk, hogy az emberek véleménye mennyire eltérő. Láthatjuk, hogy a vallásos zsidók Magyarországon és más államokban milyen istenfélők, mennyire buzgók, de a fiúra, a zsidó nemzetre nem gondolnak, pedig Errec Jiszraélbe hív a sok munka, a szemek kelet felé, Cion irányába tekintenek vágyakozva és ők széles gátként állanak az úton. Minden buzgóságuk ellenére bármennyire is istenfélők ezek az emberek nem lehetnek a zsidó nép vezérei. Viszont a cionisták csupán a fiúi szeretetért, a nemzeti élet megbecsüléséért harcoltak, biztos menedéket kerestek Izrael számára, de az apai tisztelettel nem törődtek. Ez sem az igazi út! A zsidó szellem, mely a galutban is él, nem fogadhatja el iránynak. Ime egyszer csak megjelent Chilkijáhu fia. Zászlaján: Tiszteld az apát és a fiút — jelszava csillogott. *Mi Mizrachi együtt dolgozunk Cionért, a zsidó nemzetért, minden párttal, de ugyanakkor hirdetjük az Úr iránti tiszteletet és a Tórahü zsidóság megbecsülését.*

Feladatunk kettős, — eredményünk is kettős lesz.

A fiúi szeretet — cionista munka, melynek mi is részesei vagyunk, de az apai tiszteletet hirdetése, Mizrachi feladat.

Az első mizrachi világtalálkozó dr. Nobel zárószavaival ért véget.

XI. FEJEZET.

A pozsonyi konferencia tárgyalásának menetéből és az új programból megállapítható, hogy a Mizrachi célkitűzései praktikusak, pozitív formát öltöttek. Az új program kötelességet ró a Mizrachira. Elismeri, hogy a Mizrachi a baseli program alapján áll és a cionista szervezet része, de ugyanakkor hangsúlyozza azt is, hogy vallási és kulturális feladatok elvégzésére külön szervezetbe tömörül. A központ már felkészült, hogy munkáját az új program szellemében kezdje meg; a hagyományhű nevelés terén széleskörű propagandát akartak kifejteni, de a japán-orosz háboru és az 1905-ös orosz pogromok a világközpontot, amelynek székhelye Oroszország volt, tétlenségre készítették. A Mizrachi, a pozsonyi konferencia óta nem csoportja a cionista szövetségnek, hanem önálló szervezet, önálló feladatokkal bír. A Mizrachi nemcsak a cionista mozgalom zászlóhordozója lett, hanem határozott követeléseivel és önálló világnézetével szervezetté küzdötte fel magát. A világközpontnak, az új program megvalósítása céljából, a baseli programban lefektetett praktikus irányu feladatok elvégzéséhez is hozzá kellett fognia, de Oroszországban háborús állapotok voltak és a zsidók felett a pogromok véres kardja lebegett. A világközpont tehetetlen volt. Elhatározták, hogy a világközpontot Oroszországból Németországba helyezik át és székhelyül Frankfurtot jelölték ki. A frankfurti mizrachi központtal a rend és a munka korszaka kezdődött. A cionista szövetség határozata értelmében minden csoport, amely 3000 taggal rendelkezik, önálló szervezet jellegével bír. A frankfurti vezetőség e határozata alapján a Mizrachit külön szervezetté deklarálta. Ez az intézkedés a Mizrachi helyzetének megerősödést eredményezte. Anyagilag megszilárdult. Kifelé is növelte tekintélyét. A mizrachi képviselők már a cionista szervezet intézőbizottságának ülésein is részt vesznek.

A frankfurti központ tovább folytatta régi politikáját a cionista szervezettel szemben és még mindig ellenezte azt, hogy a cionista szervezet kulturális tevékenységet fejtsen ki. Ez az ellenzés teljesen alaptalan volt, mert a cionizmus kulturális téren még jóformán semmit sem alkotott. Maguk a cionisták sem voltak megelégedve a szervezet tevékenységével. Ezért bizonyos körök, saját elhatározásuktól indítva, nem várták be, míg a cionista szervezet hozzáfog kulturális programjának megvalósításához, a cselekvés útjára léptek.

Ezek a cionisták nemcsak a zsidó nép számára akartak biztos otthont nyújtani, hanem a nép szellemi életét is meg akarták menteni, ezért, saját elhatározásukból Tel-Avivban, nemzeti alapon álló, de minden vallási érzést nélkülöző héber gimnáziumot alapítottak. A héber gimnázium létesítése időszerű volt. A nemzeti eszme rohamos fejlődésével a palesztinai iskolák újjászervezésre szorultak. Erecben ez időben kétféle iskolatípus volt: régi típusu talmudtörök és az alliance iskolák. A régi típusu iskolákban a héber tudományokat zsargon nyelven, rendszertelen formában tanították, világi tanulmányokkal pedig egyáltalán nem foglalkoztak. Az alliance iskolákban viszont német, francia tananyag és szellem honolt. A galutban levő vallásos elemek nem jó szemmel nézték a gimnáziumot, ahol nem volt fontos a vallás. A Mizrahi tudta, hogy mi a teendője. Tudta azt, ha ellensúlyozni akarja bizonyos külső körök tetteinek káros befolyását, akkor a gyakorlati munkát haldéktalanul meg kell kezdenie. Különösen az orosz mizrachista vezetők érezték ennek szükségességét. A zsidó gimnázium híre az orosz zsidó ifjúság lelkében tüzet gyújtott. Egyetlen csillogó vágya volt, csak kijutni az ősi honba!

A vallásos fiatalság áhítotva tekintett a palesztinai első zsidó középiskola felé. A helyzet megoldásra várt. Valamit tenni kellett! A gimnáziumba tóduló vallásos ifjúságot még idejében vissza kellett tartani attól az intézettől, ahol a zsidó nép lelkét, a vallást, I-telen tanításokkal cserélik fel. Az orosz mizrachista vezetők 1905 telén Lidában, Reinesszel tanácskozássra ültek össze, mely tanácskozáson elhatározták, hogy a hagyományhű nemzeti eszme kulturális célkitűzéseit Palesztinában gyakorlatilag megvalósítják s e célból bi-

zottságot küldenek Palesztinába. A bizottság feladata megtalálni az utat, amelyen a Mizrachi kulturális munkáját megindíthatja. Reinesz javaslatára Fischmannt küldték ki. Fischmann 1905 Ijjar havában indult el a Szentföldre.

A vezető személyiségekkel folytatott tárgyalásai alkalmával kiviláglott az, hogy Erec Jiszraelben a Mizrachi legfontosabb feladata a Tóra ápolása, nevezetesen vallásos szellemben irányított iskolák létesítése kell, hogy legyen, annál is inkább, mert az élet napról-napra változik és a Beth Hamidrasch előtt már új dalok hangzanak fel. Az ifjuság a régi melódiát is új ütemmel dalolja. *A hagyományhű iskolák létesítése a vallásos jisuv létkérdésévé vált!*

R a v K u c k

Hála a Mindenható előrelátásának Jaffa élén akkor *rav Kuck* állott, aki páratlan ügyességgel létrehozta Jaffában az első vallásos iskolát. Felhívta a vallásos jisuv figyelmét arra, hogy az új iskolák szelleme ellen csak úgy lehet védekezni, ha ifjuságunknak menedékhelyet, tradicionális iskolát létesítünk. A hagyományhű ifjuság számára létesített iskolát megnagyobbítás céljából a Mizrachinak felajánlják. Az ajándékot Fischmann házastársától. Az iskola ügyében, 1905. elul havában, Frankfurtban konferenciát hívtak össze. Előtte Vlnában, av hó 15.-én az orosz mizrachi vezetők egyhangú határozatban felszólították a központot, hogy a hagyományhű nemzeti eszme gyakorlati célkitűzéseit legsürgősebben valósítsa meg. Rövid idő múlva a Mizrachi tulajdonába került a Jaffában alapított hagyományhű iskola, mely Erecben ma a legnagyobb intézmények egyike.

XII. FEJEZET.

A Mizrachi programja, vagyis helyesebben a Mizrachi cionizmusa a nevelési munka megindulásával vált világossá. Voltak egyesek a Mizrachiban, akik felületességből vagy rövidlátásból azt gondolták, hogy a Mizrachi programja a pozsonyi konferencián hozott határozatok értelmében két részből áll: és pedig olyan részekből,

melyek egyikének a másikához semmi köze nincs. Az első részben a Mizrachi felszólít mindenkit, hogy végezzenek cionista munkát és az eszme megvalósítására törekedjenek. A második rész kiemeli, hogy a Mizrachi csak a Tórának betartásával és a tradíciók hű ápolásával látja lehetségesnek a zsidó nép fennmaradását. Súlyt helyez arra, hogy tagjai ápolják a hagyományt és a vallásos zsidóság befolyását a nemzeti életben növeljék. Ilyen értelmezésben a program ketté oszlik: vallásra és cionizmusra. A cionisták bizonyos köreiből, ez felosztás a Mizrachi ellen, sok gánccsoklásra adott okot. A cionizmusnak és a vallásnak egy kalap alá vétele a vallásosok részéről is, akik a cionizmusban csupán világi mozgalmat látnak, olyan mozgalmat, melynek zászlóhordozói a vallást és a tradíciót lábbal tiporják, nagy felzudulást váltott ki. A cionisták is nagy ellenszenvvel nézték ezt a megmozdulást, a kódes és a chól keverékét, mert véleményük szerint a vallás magánügy, amit mindenki felfogása szerint gyakorolhat és a nemzeti, politikai és telepítési kérdésekkel, melyek tulajdonképpen a cionizmus alapjai, semmi összefüggésben nincsenek.

Mi tehát a Mizrachi Cionizmusa?

A Mizrachinak egészen más a felfogása a cionizmusról, mint a többi pártoknak; valamint más a felfogása a vallás és a nemzet kérdésében is. *A Mizrachi szerint nemcsak, hogy nem lehet elválasztani ezt a két fogalmat, nemcsak, hogy ezeknek egymás melletti haladva kell érvényesülniök, hanem lehetetlen a cionizmusnak a tökéletes zsidó nemzet elgondolásánál a vallást és a tradíciót mellőzni!* A cionizmus célja nemcsak az, hogy a zsidó nép számára az országot, a nyelvet és a független politikai államot visszaállítsa, hanem az is, hogy visszaadja, amit az idegen környezet és idegen befolyások elraboltak tőlünk. *A cionizmusnak vissza kell állítani a zsidó nép Tóráját is, nevezetesen vallásának tökéletes megtarthatását, tradícióját, lelki szabadságát, erkölcsi életét, isteni törvényeit, bíróságait, szombatjait, ünnepeit, az összes szentségeit és kiváltságosságát. A Mizrachi nem ismer külön vallásos zsidóságot és külön nemzeti zsidóságot. Az a népiség, amely teljesen ki van vetkőzve a vallási törvényekből, az pusztulásra van ítélve! A vallásos zsidóság nemzeti vonások nélkül csak félzsidóság, de semmiképpen sem lehet tökéletes zsidóság. A*

Mizrachi értelmezése szerint az a zsidóság, amely vallásos és nemzeti, s amely átérzi a zsidó nép fájdalmát, szegényét, ha azon igyekszik, hogy Erec Jisraeelben, népének ujjaébredésével egyidejűleg a Tóra is helyet találjon, valójában Izrael és Tórájának fennmaradásaért harcol. Ez az igazi zsidóság!

Ez a Mizrachi cionizmusa, és ez a programja!

A Mizrachi cionizmusa nemcsak a népet akarja visszavezetni az országba, hanem a zsidóságot is a zsidósághoz; az igazi tökéletes zsidósághoz. Nemcsak a héber nyelvet akarja felújítani, hanem a zsidó nép sabbatját, zsidó törvényeit, mindent, ami jó és hasznos, mindent ami szent és drága, ami szép és pompás volt valamikor régen. A Tóra, Izrael népének törvényei és az ősök szelleme a zsidó vallásnak praktikus és teoretikus formája, a zsidó történelem gazdag eseményei, Erec Jisraeel hegyei és völgyei, a héber nyelv, mindezek a mizrachi értelmezése szerint nemcsak a nemzetiség fogalmába tartoznak bele, hanem ugyanúgy érintik a vallás területét is. A vallás és a nemzetiség kötelez bennünket, hogy az ország ujjaépítésén és annak fejlesztésén fejtjük ki egyetemlegesen munkásságunkat. Ennek a programnak szellemében alakult ki a mizrachi célkitűzése. Ez nem összetett program, nem a kódés és chól, a cionizmus és vallásnak keveréke. Ez „egy program!” A vallásos nemzeti program, vagy helyesebben a cionizmus programja, de sokkal fejlettebb és tökéletesebb cionizmus. Nem az a cionizmus, amely az ország és nyelv szűk határán mozog, hanem magában foglalja a zsidóság magját és annak teljes lényegét. A Mizrachi ezen elgondolása, kulturális nevelési munkájának megindításával egyidőben bontakozott ki.

A Mizrachi elismeri a héber nyelv szentségét, a zsidó nemzet könyveinek nyelvét, amely magábaszívta a fénynek minden sugarát, az értelemnek és az érzésnek minden kifejező erejét, prófétáink és bölcseink szellemi alkotásainak minden szépségét és pompáját de ezzel együtt érzi a Mizrachi, hogy a héber nyelv valóságos eszköz az áldások elnyerésére. Olyan edény, amellyel valaminek tartalmát fel lehet fogni. A tartalom Izrael Tórája, az áldás pedig az ősektől örökölt zsidó tradíciónk. A Mizrachi szerint a héber nyelvnek nemcsak mindennapi életünkben kell érvényesülnie,

hanem eszközül kell szolgálnia, hogy általa hatoljunk be a zsidó nép azon irodalmi alkotásaiba, amelyek minden időben, minden nemzedékben szent tüzzel égtek és országunk, népünk, tradíciónk ősi életformáink iránt igaz szeretettel voltak telve, hogy népünk szellemi értékeit, hitünk és vallásunk tanításait, körünkben eredeti alakjában tudjuk terjeszteni. A Mizrachi szerint a zsidó történelmi ismeretek fontosak. Átjuk hű képet nyerhetünk a zsidó népről. *A zsidó nép történelme egybeolvad a vallással és a tradícióval.* A szentély elpusztulása utáni történelmi korszak teljesen a vallás megszilárdításának jegyében zajlott le. Aki nem ismeri jól a zsidó vallás lényegét, egyáltalán nem képes megérteni történelmünket! Aki nem tanulta a Misnát, a halachikus és agadikus irodalmat eredetiben, az nem képes a fenséges tanításokat felfogni és életében hasznosítani. Aki nem olvasta a spanyol, francia és zsidó bölcsek műveit eredetiben, az nem tudja értékelni az ő működésüket, még akkor sem, ha más történelmi művekben tanulmányokat is végzett. Így kristályosodtak ki a Mizrachi irányelvei kulturális téren. Felfogásának megfelelően, amely vallásos nemzeti nézetéből fakad, halad tovább és folytatja munkásságát a frankfurti korszaktól a mai napig.

XIII. FEJEZET.

Abból a tudatból kiindulva, hogy a Mizrachi programja egyben a cionizmus programját is jelenti, világos, hogy a vallás megszilárdítása céljából tett intézkedések, valamint a hagyományhű és praktikus zsidóság befolyásának növelése, a Mizrachi vallásos nemzeti cionizmusának lényegét képezi, ugyanakkor azonban a cionista munkának minden egyéb ágazata, földmegváltás, letelepülés stb. a Mizrachi cionizmusának szerves részéhez tartozik. Önkénytelenül is felvetődik a kérdés, hogy ha a Mizrachi programja egybeolvad a cionizmus programjával, kiválhat-e a Mizrachi a cionista szervezetből és munkásságát szellemi felfogása

szerint. tovább végezheti? Ha nem, akkor mi a teendője? Az a felfogás győzedelmeskedett, hogy a Mizrachinak harcolnia kell a világszervezetben belül egy tökéletes cionizmusért, a tórahű nemzeti cionizmusért! A cionista szervezetből kiválni és a Mizrachi programhoz hű maradni, olyan cselekedet volna, mintha „összezuznánk a horos hordót és felfognánk borát”. Ami a mizrachista többségnek világos volt, az nem volt világos a Frankfurtban székelő vezetőknek, mindamellett a frankfurti vezetőség hasznos és tevékeny munkát fejtett ki. A szentföldi kulturális nevelés megindításának kezdeményezői voltak. A szervezet életébe a vallásos német zsidók részéről új erők kapcsolódtak be és nagyban hozzájárultak a mizrachi gondolat terjesztéséhez és fejlesztéséhez. Kiváló szerepet tölthettek be mozgalmunkban *Struck Hermann* és *Pick Chajim*.

A frankfurti vezetők nem nyultak mélyen bele a mizrachi programba és alaptételeit sem magyarázták világosan. Az ő véleményük szerint a Mizrachi programja két részből áll: vallásból és cionizmusból. Ebből a felfogásból kiindulva azt gondolták, hogy szükség idején, amidőn a cionista szervezettel a pártok hadilábon állnak, eleget lehet tenni a Mizrachi eszméjének akkor is, ha a programnak csak egy részét valósítják meg. Ettől a téves és felületes felfogástól indítva, a frankfurti vezetők azt javasolták, hogy a Mizrachi váljon ki a cionista szervezetből és szervezetén belül folytassa tevékenységét. Ez az esemény X-ik kongresszus után történt.

E kongresszuson ismét felvetődött a kulturális nevelés kérdése és előrelátható volt, hogy nagy harcokat kell vívni e téren. Azonban az is világos volt, hogy ennek a kongresszusnak egyszer és mindenkorra döntenie kell ebben e kérdésben. E célból 1911. Áv havában, a kongresszus előtt egy előkészítő Mizrachi konferencia ült össze, mely hivatva volt, hogy a Mizrachi állásfoglalását leszögezze. Elhatározták, hogy minden erővel harcolni fognak a kulturális javaslat ellen. A kongresszuson e kérdés előadója *Nachum Sukolov* volt, aki javasolta, hogy kulturális munkák tervezetere és terjesztésére bizottságot alakítsanak. A Mizrachi ellene volt e javaslatnak. A felszólalók egyike ráv Méir Berlin következőket mondotta:

„Minden igazi cionista örül annak, hogy a cionista szervezeten belül kulturbizottság létesül zsidó kultúra terjesztésére, de az idő nem alkalmas erre. 22 országból jöttünk össze, mindegyik más szokással és kulturális felfogással. Lehetetlen tehát egyezsége jutni ebben a kérdésben. Általában — mondotta a szónok — lehetetlen e kérdésben a többség után haladni és a kisebbséget megadásra kényszeríteni.

Kulturális kérdésekben nem haladunk többség után . . .

Mert ha többség után haladnánk, a zsidóságnak már nyoma sem volna. Mi minden cionista munkában együtt dolgozhatunk a többi pártokkal, azonban kulturális téren nem. Mi az ősi tradíciókhoz ragaszkodunk és az ősök utain haladunk, lehetetlen, hogy mi ebben a felelősségteljes munkában egy úton haladjunk olyan egyénnel, akinek a felfogása más, mint a miénk. A szónok javasolja: „A kongresszus mondja ki annak szükségességét, hogy az összes szervezetek kulturális ügyeiket szellemük és felfogásuk szerint külön végezzék.”

Hermann Struck a Mizrachi kongresszusi képviselője következőket mondotta: „A Mizrachi hajlandó az összes cionista pártokkal politikai, gazdasági és minden cionista kérdésben együtt működni, azonban szellemi téren nem.”

BCW Cluj / Central University Library Cluj

Mikor a kultúra kérdése szavazásra került, a többség a következő javaslatokat fogadta el:

- a.) A kongresszus elhatározza, hogy Erec Jiszraelben és a galut országaiban kulturális munkásságot fejt ki.
- b.) A kongresszus óhaja, hogy a vallást a cionista kulturális intézményekben tiszteletben tartsák.
- c.) A kongresszus felhívja az országos szervezeteket, hogy a zsidó nemzeti kultúra terjesztése érdekében a galut országaiban propagandát fejtsenek ki. *De ezt a munkát az országos szervezetek pártjai saját felfogásuk szerint végezhetik.*

A kulturális munka tehát minden cionista pártra kötelezővé vált. Igaz, minél jobban haladunk a cionizmus megvalósulása felé, annál inkább be kell látnunk, hogy a praktikus cionizmus sikere érdekében, széles kulturális munkára volt szükségünk és hogy praktikus cionizmus nélkül lehetetlen lett volna az ország fejlődését előmozdítani, de ugyanakkor érezzük, hogy a szellemi javak voltak

a nemzeti munkában azok a dinamikus erők, amelyek szíveket ráztak fel, csontokat élesztettek újjá és a népet az országépítő munkára serkentették. A szellemi erő nemzeti létünk alapja, annál is inkább, mert a folytonos szenvedések, a külső és belső ellen-ségek, mint az örvény leselkednek pusztításunkra . . .

Hogy Erec Jiszraelben meg tudjuk erősíteni a tórahú cionisták helyzetét, úgy még mielőtt fejlődni kezd az ország, nagy zsidó-ságra van szükségünk ott, mert ha az ország fejlődésnek indul, akkor már nem csak zsidók telepednek le, hanem a világ minden tájé-káról idegenek is. Ha tehát az országban többséget akarunk magunknak biztosítani, akkor már most telepítsünk minél nagyobb számban vallásos embereket. Támogatnunk kell a Szent-földre induló chalucokat. Teremtsünk számukra munkaalkalmat, hogy az országot, mely után vágyakoztak, külső hatás folytán, saját gyöngeségük miatt, ismét ne kényszerüljenek elhagyni, lel-kükbe kell oltani az ország, nép, nyelv, történelem és egy nép minden hagyománya iránt való szeretetét. Ha így engedjük útnak őket, akkor bármilyen szörnyű viharok is száguldjanak fejük felett ők Erec Jiszraelben maradnak. Ilyen erkölcsi és szellemi tőkét csakis megfelelő nevelés útján tudunk adni, állandó és megszer-vezett kulturmunkával, amelynek célja a nép és az ország közötti kapcsolat erősítése. Ügyelni kell, hogy ezt a nemzeti munkát hűségeseen, óvatosan és felelősségteljesen végezzük, hogy ne legyen hamisított, más népek mintájára felépített. A Mizrachi kötelessége : *Izrael Tórája, országa és nemzete iránt hű nemzedékeket nevelni.*

Aki a cionizmusból kiemeli a kulturmunkát, az a cionizmus lelkét rabolja el. A cionizmus zsidó nevelés és tradicionális zsidó kul-turmunka nélkül, olyan mint a test lélek nélkül!

A frankfurti mizrachi vezérek ezt nem értették meg és ezért amikor a tizedik kongresszuson a kulturcionisták javaslata győ-zelmet aratott, követelték, hogy váljanak ki a cionista szervezetből. 1911. elul havában, konferenciát hívtak össze Berlinben, hogy a kongresszus határozata értelmében állást foglaljanak. A frankfurti merkáz vezetői a következő javaslatot terjesztették elő : „Miatán a cionista szövetség minden pártra kötelezővé tette a kulturmunkát, a Mizrachi váljon ki a cionista szervezetből”. A Mizrachi azonban

hivatását továbbra is teljesíti s mint önálló szervezet fog működni". 35 delegátus vett részt ezen a konferencián. Sok vita után szavazásra került a sor. 10 mellette és 22 pedig a javaslat ellen szavazott. A Mizrachi tehát vallásos nemzeti programjával a cionista szervezet keretén belül maradt és tovább harcolt eszméjéért. A frankfurti merkáz vezetői kiváltak a cionista szervezetből és a központ dr. Frank vezetésével Hamburgba költözött.

XIV. FEJEZET.

Nehéz feladata volt az új központnak Hamburgban. A kilépés minden országban vihart idézett elő és már azt hitték, hogy a Mizrachi gyengül és megszűnőben van. Azok a mizrachi hivek, akik lelkileg nem csatlakoztak a mozgalomhoz, egyenként hagyták el a Mizrachi táborát. Az új központra hárult tehát az a feladat, hogy elszéledt tagjait ismét összegyűjtse. Az új központ felhívást adott ki, amelyben hangsúlyozta, hogy a *Mizrachinak* „előre kell haladnia.” Nem a negatívum fontos, hanem így szól az új központ felhívása a pozitív munka és hogy ezt elvégezhessek, elsősorban erős szervezetre van szükségünk. Új, fiatal erőre volt tehát szükség, aki telve munkakedvvel, minden erejét és tehetségét a központ szervezeti munkájára összpontosítja.

M é i r B e r l i n

Ez a férfi ráv *Méir Berlin* személyében jelentkezett.

Ráv Méir Berlin fiatal éveiben tóratanulással foglalkozott. Herzl cionizmusa hatással volt rá. Első cionista beszédével nagy sikert aratott. A cioni eszme nagy hirdetője lett. Az összes cionista kongresszusokon résztvesz és fontos kérdésekben felszólal. Igazi tehetsége csak akkor bontakozik ki, mikor a zsidó hagyományokon alapuló nemzeti eszmének zászlóvivője lesz. A berlini konferencián, a frankfurti vezetők javaslatát, hogy váljanak ki a cionista szervezetből, elvetésre ajánlja. A javaslat benyújtói ténylegesen kisebb-

ségben maradtak és mint már fent emilettük a vallásos zsidóság, a cionista szervezeten belül fejtette ki továbbra is működését. Berlin tehát a vallásos zsidóságot megmentette a széthuzástól. A hamburgi mizrachi vezetőségben élénk tevékenységet fejt ki. Reinesz idejében és a következő néhány esztendőben a Mizrachi fejlődött ugyan, de nem tudott behatolni teljesen a vallásos zsidók tömegeibe, míg ráv Méir Berlin magasan szárnyaló gondolataival a vallásos zsidók tízezreit nyerte meg a mozgalom számára. Hármassá egyesítette a Mizrachi célkitűzéseit. *Izrael országát, Izrael népének, Izrael Tórája által!*

Egyik cikkében a cionista mozgalom vezetőit városi és falusi egyénekhez hasonlította. „Mindkettőnek egy célja van. A városi nagy, a falusi kisigényű. Elgondolásuk egyforma, csak céljuk elérésében térnek el egymástól és haladnak külön utakon. Aki megszokta, hogy ipari üzemeket, hullámzó embertömeget, hatalmas épületeket, ivelő hidakat, hömpölygő folyókat lásson, annak elgondolását a nagyság jellemzi. Állandóan nagy dolgokat tervez. De az, aki nem városban, hanem egy csöndes kis faluban nevelkedett, aki nem látott maga előtt mást csak egész apró, jelentéktelen eseményeket, annak fantáziája nem nagy, gondolatainak kialakulására a környezet szintén nagy hatással van. Alkotásának eredménye olyan méretű lesz, amihez már hozzászokott odahaza. Nem tud nagy eredményt produkálni“ . . . Ezt nemcsak a cionista vezetőkkel szemben hangoztatta, hanem a Mizrachival szemben is. Sokan voltak az alakuló ülésen, akik szervezeti kérdésekben nagyfokú járatlanságot tanúsítottak. Keleteurópában a mizrachi hívek nem nevelkedtek a szervezet szellemében. A nyugateurópai zsidóság alkotó képességet és rendet hozott magával. Ráv Méir Berlin nagy héber tudása párosult a rendszerető nyugati zsidóság műveltségével. A Mizrachi határait nagy méretekben kitolta . . . Az első években Európa országait járta és sok tagot szerzett a mozgalomnak. A régi csoportokat megerősítette és újakat alapított. Amerikában megszervezi és erősen megalapozza a Mizrachit. Berlin nemcsak számarányban fejlesztette a Mizrachit, hanem minőségben is. Kulturális tevékenységével mélyítette a Mizrachit. Eddig a Mizrachi csak őrzője volt a sabbatnak és csupán vallási téren

igyekezett befolyását érvényre juttatni. *M. Berlin teljesen önálló szervezetté fejlesztette a Mizrachit, amely nemcsak az eddigi szerepét tölti be, hanem mint döntő faktor szerepel a zsidó nemzeti élet minden kérdésében is.!*

A központ ráv Fischmann vezetésével Erec Jiszraelben irodát létesített. Ami a legfontosabb, a hamburgi központ a program megvalósításának praktikus útjára lépett. Telepítési akciókat kezdeményezett . . . „Mizrachi telepítési” alapot létesített, azzal a céllal, hogy a Tóra és vallás alapján nevelkedett ifjúságot Erec Jiszraelben letelepítse, és földművelési munkálatokra fogja. Nagy energiával fogott hozzá a Mizrachi-központ ennek a tervnek megvalósításához. Az 1914-ben, Hamburgban összehívott intéző bizottsági ülés már megtette a szükséges lépéseket, mikor kitört a világháború és minden abbamaradt. A világháború a cionista szervezet működését megbénította és ez a Mizrachi fejlődésére is nagyban kihatott.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XV. FEJEZET.

A világháboru szörnyű pusztításai minden kapcsolatot megszakítottak a szervezetek között. A sors kegyetlenül üldözte az ártatlanokat, egyeseket messzire üzött. Emberek, akik eddig egymást megértették, egyszerre ellenségekké váltak. Azok a Mizrachisták, akik teljes szívvel átérezték a mizrachi gondolatot, még e szörnyű időben is, az ágyuk dörgése közepette, folytatták munkásságukat. Egyik a másik működéséről nem is szerzett tudomást. Csak néha-néha verte fel a félelmetes csendet egy-egy hír. Valamilyen vak düh ragadta meg az emberiséget és halálhozó golyókkal kezdtek dobálozni . . . Nagy nemzetek, egyik a másik ellen, kacérkodtak a halállal . . .

Emberek, akik ma még békeességben éltek országukban, holnap földönfutókká váltak és más nemzettől kértek bebocsájtást. Szállin-

goztak, mint a hólabda, mint a hulló falevél . . . A világháború idején ráv Fischmannt a palesztinai Mizrachi-központ vezetőjét, kormányrendeletre kiutasították az országból. Fischmann elindult Amerikába. Nagy propaganda munkát végzett. A száz tagu Mizrachi szervezet munkássága révén hatalmas nagy mozgalommá fejlődött. A Mizrachi Amerikában fontos szerepet játszik. Nemcsak a vallás öre, hanem saját világnézete szerint intézi a zsidóság ügyét is. Ezidőtájt ráv Méir Berlin is Amerikában tartózkodott, akinek befolyására, Amerikában élő összes orthodox rabbik a Mizrachihoz csatlakoztak és önfeláldozóan dolgoztak a mozgalom érdekében. *Ez a vallásos nemzeti irányzat Amerikában a legnagyobb mozgalommá fejlődött.*

Mikor a világháború befejeződött a mizrachi munka minden országban ismét megindult. 1920-ban Amsterdamban világkonferenciát hívtak össze, ahol elhatározták, hogy a Mizrachi-központot állandó székhellyel átviszik Jeruzsálembe.

A Mizrachi volt az összes cionista pártok közül az első, amely állandó székhelyül Erec Jiszraelt jelölte ki magának, Új korszak kezdődött a mozgalom életében. A praktikus mozgalom kora. Hatalmas és óriási munka, amely a zsidókat meg fog örökíteni.

Miután a központot áthelyezték Erec Jiszraelbe, a Mizrachi kezdett sokfelé ágazni, megnöttek feladatai és a cionista munkában is szép eredménnyel vették ki részüket. A Mizrachi kívánságára, a cionista szervezet intéző bizottsága, mizrachi képviselőt is választottak. A Mizrachi-világközpont feladata olyan mértékben nő, amilyen mértékben a szervezet fejlődik. Ügyel a nevelésre, alijára, vallásra, stb. Állandó összeköttetésben áll az ottani mizrachi csoportokkal, anyagi és szellemi támogatásban részesíti őket. A vallásos zsidóság befolyását állandóan emeli. A Mizrachi, Erec Jiszraelben, az amsterdami konferencia óta, erős gyökeret vert.

A Mizrachi nevelésügyi munkája határtalan módon kezdett fejlődni. Rövid idő alatt új mizrachi iskolák alakulnak. Nagy gondot fordítanak a Tóra tanítására. Az ilyen irányú iskolák száma nagy, Istenfélelemre és vallásosságra nevelik a zsidó gyerekeket. Az a probléma, mely az első konferencia idején felvetődött, hogy a cionizmusnak semmi köze a valláshoz, végérvényesen megoldt.

Maguk a cionisták elismerték a vallás szükségességét. Lassankint Erec Jisrael életében a Mizrachi megvalósítja az igazi zsidó életformát. Az amsterdami konferencia óta a Mizrachi saját szervezetén belül is fejlődött. Így vannak: általános mizrachisták, Cöiré Mizrachi, Hechaluc Hámizrachi, Poél Hamizrachi, Böné Akiba stb. tagozódások. A mizrachi ifjuság Erec Jisraelben az u. n. Tóra Vaavoda mozgalomban szervezkedik. (Hapoel Hámizrachi Böné Akiba)

A galut legtöbb államában Cöiré Hámizrachi, Hechaluc Hámizrachi, Böné Akiba és Hasomé Hadati alakulatokban működnek. Ezek a csoportok városban és falvakban, kibuchban és mosavában, Erec Jisrael egész gazdasági életében a Mizrachi eszméjét hirdetik. *Az egyik főcél a vallásos zsidóság befolyását Erec Jisraelben emelni!*

Antwerpeni konferencia

Az antwerpeni konferencián, amely 1926 elul 5-én volt, a mizrachi programját véglegesen a következőkben állapították meg:

A Mizrachi az a vallásos nemzeti cionista szervezet, amely a zsidó nép számára a Tóra és tradíciók alapján épít BGU Cluj / Central University Library, Cluj Erec Jisraelben.

Függelék és Irodalom
összeállította
Mohrer Oszkár

BCU Cluj / Central University Library Cluj

FÜGGELÉK:*

Mose ben Nachmann (Ramban) bibliamagyarázó, orvos. 1194-ben Girondiban (Katalonia) született. 1270 körül halt meg a Szentföldön. Chevronban, Machpéla barlang mellett nyugszik.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Kalischer rabbi, a palesztinai kolonizáció propagálója 1795-niszán ujhold napján Lissában (Posen) született. 1875 chesvan 8.-án halt meg Thornban. Akiba Eger tanítványa volt. Házassága után Thornban telepedik le és mint rabbi működik, 40 évig végezte papi hivatását, de fizetést nem fogadott el. Felesége kis üzletet vezetett és abból élt. Minden idejét a Tórának szentelte. A szentantból hasznot húzni nem akart. Adományokat csak jisuv Erec Jisrael részére fogadott el, melyet az „Erec Jisrael-i adományok” könyvébe vezetett be. Irodalmi téren élénk tevékenységet fejtett ki. Drisat Cion néven könyvet írt, melynek tartalma három részből áll: 1. Izrael megszabadulása a próféták ígérete alapján. 2. Izrael természetes uton való szabadulása. 3. Az áldozatok

*Forrásmunkák; Szefer Haisim (palesztinai lekszikon) Jüdisch — Deutsche lexikon, Ocar enciklopedia

bemutatása napjainkban. A palesztinai gyarmatosítás nagy hirdetője. Thornban értekezletet hívott össze, itt a gyarmatosításról nagy előadást tartott és jelentékeny tervezetet készít. 1864-ben megszervezi Berlinben a Palesztinai Gyarmatosító Központi Bizottságot. Követeli, hogy az Alliance Universelle D'Israélite, a gyarmatosításba gyakorlatilag kapcsolódjon be. Az Alliance az ő felhívására, Mikvé Jiszraelben mezőgazdasági iskolát létesít. A Mizrachinak, a vallásos cionista mozgalomnak előfutárja.

Elija Gutmacher született 1796 Borekben. (Posen) Akiba Eger tanítványa volt. Korának legnagyobb rabbija. Midőn Kalischer gyarmatosító munkáját megindítja, hozzá csatlakozik és leghűbb munkatársa lesz. Kabbalista tudományokkal foglalkozik. Szerinte a Messiás akkor jön el valóban, ha a zsidó nép előbb felszabadítja magát. 1864-ben, Kalischer által összehívott thorni konferencián kiadott felhívást, mely a hagyományhű zsidóságot gyarmatosító munkára hívja fel, aláírja 1874-ben halt meg Gratzban

---

Mordecháj Eliasberg (1817–89) rabbi, volt rigai kereskedő. Kalischer felhívására a Chibat Cion mozgalomhoz csatlakozik. Orthodox körökben terjeszti az eszmét.

Naftali Cvi Jehuda Berlin rabbi kiváló talmudtudós. Született 1817 Mirben (Minszk) 14 éves korában elvette a volosini jesiva rabbi-jának leányát. 1854-ben apósának és sógorának halála után átveszi a jesiva vezetését. Kiváló tanítási rendszere miatt tanítványainak száma állandóan nő. A vilnai gaon methodusát használja. Világosan,

érthetően magyarázott. A pilpult kerülte. Majdnem mindegyik orosz rabbi és talmudtudós, valamint Litvánia és Lengyelország rabbijainak legnagyobb része a XIX. század végén és a XX. század elején, az ő tanítványai és a volosini jesiva neveltjei voltak. 1892-ben kormányrendeletre, a jesivát bezárják. A bezárással járó izgalmak következtében súlyos beteg lett és meghalt. Követelte, hogy a Tóra alapján élő egyének Erecbe való utazását segítsék elő. Meghalt 1893 Varsóban.

S'muel Mohilever rabbi. Született 1824 niszán 27-én Vilna mellett, Glubokojában. 18 éves korában nyeri el rabbi képesítését. Tóratudományát nem akarja pénzért értékesíteni, ezért kereskedői pályára lép. 24 éves korában tönkre megy. Rabbi állást vállal. Több helyen működik. Végül 1883-ban Bialisztokba kerül. Itt is marad halálig. 1875-ben csatlakozik a jisuv Erec Jiszrael mozgalomához. 1884-ben a Choveve Cion kattowitzi konferenciáján részt vesz. 1889-es smita évben, hogy a fiatal jisuv a teljes munkaszünet következtében hanyatló legyen, megengedte a földmunkát 1890-ben Szentföldre látogat. Cionista munkásságának emlékére 70 éves korában „Sámuel erdeje” néven erdőt alapítanak. Meghalt 1898 sziván 19-én Bialistokban.

Heschel Józsva Farbstein, kereskedő. Született 1870 Varsóban. Résztvett az első cionista kongresszuson. Reinesszel és Javeccal a Mizrachit megalakítja. Varsóban héber iskolákat alapít. A Mizrachi és a cionista világszervezet vezéralakja.

Jichák Jakob Reinesz rabbi. Született 1899-ben Karlinben (Pinsk mellett). Lengyelország különböző városaiban papi működést fejtett ki. 1882-ben haszkala jesivát akar létesíteni, hogy visszatartsa a vallástalan gimnáziumokba tóduló vallásos zsidó ifjúságot. Tervét nem tudta megvalósítani. 1885-ben Lidába kerül, ahol a jesivát vezeti. 1892-ben Manchesterbe hívják meg. Elutazik Angliába, de az állást nem vállalja. Visszajön Oroszországba és itt 1901-ben megalapítja a Mizrachit. 1904-ben „Tóra és Tudomány” néven jesivát alapít és ezzel régi tervét valósítja meg. Itt Tórát és a középiskolai anyagot tanulják a vallásos zsidó ifjak. Minden cionista kongresszuson résztvevő, 1903-ban Javecce az első mizrachi ujságot szerkeszti. Meghalt 1915 Lidában. (Vilna mellett).

Zóév Javec, héber író és történész. Született 1847 Kolnban. A cionista mozgalomban és az új héber irodalom orthodox irányzatu képviselője. Nevezetes irodalmi munkásságot fejt ki. Első művében, melyet Mendelsohn 100 éves halálzási évfordulójára írt, erős bírálatban részesíti az asszimilációs törekvéseket. 1887-ben utazik Palesztinába. A tradíció alapján felépített zsidó gazdasági életért harcol. 1897-ben tér vissza Oroszországba. Történettudománnyal foglalkozott. Történelmi tankönyvet és egy 10 kötetes történelmi munkát írt, mely a hagyományhű zsidóság irányát követi. Meghalt 1924 Londonban.

Dr. Nobel született. 1871 Magyarországon. Herzl és Wolfsohnnal szoros kapcsolatot tart fenn. 1902-ben leipzig rabbi. 1904-ben résztvesz a Mizrachi alapításában. A pozsonyi konferencia elnöke. 1922-ben megbízatást kap a frankfurti egyetem erkölcsstani előadásaira, de nem tud a megbízatásnak eleget tenni, mert halála meggátolja ebben. Nagy szónok és cionista. Gyűlölője volt az orthodox szeparesztikus törekvéseknek. Meghalt 1922-ben Frankfurt a Meinben.

Jehuda Léb Fischmann, rabbi, 1875. november 19-én Marculesciben (Beszarábia) született. Ungeniben működött, mint rabbi, 1912-ben a Mizrachi „Hatór” c. hetilapját szerkeszti. 1913-ban Erec Jiszraeibe költözik. 1937-től „Szináj” című vallásos nemzeti folyóirat szerkesztője. Az executiva tagja. A Mizrachi vezéralakja.

Ráv Ávrahám Jichák Hákohén Kuck rabbi, tudós, Születet 1886 Grióában. Szülei előkelő chaszid családból származnak. Tehetsége már fiatal korában bontakozik ki. A híres volosini jesiva neveltje. A jesiva vezetője Naftali Cvi Jehuda Berlin, nagyon kedvelte. Éles elméjével és nagy jártasságával tűnt ki. Éjjel-nappal tanult. Kabbalisztikus tudományokat és a filozófiai könyveket állandóan bújtá. Alapos és mély tudást szerez magának. Előbb Semelben, majd Bauszkban rabbi. Elhatározza, hogy Erec Jiszraelben telepedik le, Jaffába megy. Rabbi kollegái kérik, hogy maradjon Oroszországban, mert az orosz zsidóságnak szüksége van rá. De lelkében égett a vágy, hogy az ősi országban éljen. Itt életének új fejezetét kezdődik. A Tóra-tudomány terjesztésére nagy gondot fordít. A Szentföldre vonatkozó parancsolatok betartására ügyel. Az összes pártok meghajolnak nagy tekintélye előtt. A háború idején el kellett hagynia az országot. A háború utolsó éveiben Londonban élt és a Balfour deklaráció kiadásában segédkezett. A jeruzsálemi askenáz templom főabbija lesz majd 1921-ben törvényszéki elnök. 1922-ben a jesiva merkazit olamit vezetője. Kneszet Izrael egyesülésén fáradozott. A Mizrachival szoros kapcsolatot tartott fenn. Meghalt 1935 Erec Jiszraelben.

Struck Hermann grafikus és festő. született 1876 Berlinben majd Haifába költözik. Híres képei: Reinesz, Herzl, Einstein, Freud. Palesztinai tájképei és zsidó fejtanulmányai nagy figyelmet keltettek. 1909-ben megjelent (azóta 5 kiadást ért el) könyve: „Die Kunst des Radierens” széles körök elismerését nyerte el. Herzl portréja híres. A Mizrachi és a cionista világközpont tagja.

Chajim Pick keleti nyelvész. Született 1879 Schildbergben (Posen). 1903-ban a porosz állami könyvtár vezetője. 1920-ban a Mizrahi világszervezet tagja. 1921-ben a XII. kongresszuson a Mizrahi képviselője. 1927-ben az executiva tagja. A Mizrahi vezéralakja.

Rav Méir Berlin született 1880 Volosinban. Naftali Cvi Jehuda Berlin fia. Zsidó politikus. 1910—1914-ig a „Haivri“ című hetilap szerkesztője. A Mizrahi világközpont elnöke és vezetője.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IRODALOM:*

<i>C. H. Kalischer :</i>	Drisat Cion	Varsó	1899
<i>Jichak Reinesz :</i>	Or chadas al Cion	Vilna	1902
<i>M. A. Róth:</i>	Der Zionismus vom Standpunkte des jüdisches Orthodoxie	Pápa	1904
<i>H. Bródy :</i>	Widerspruch der Zionismus unserer Religion.		1909
<i>Bet szefer tichoni iwri „Tachkemoni“</i>		Jaffa	1911
<i>Jichak Reinesz :</i>	Schene hameorot	Pietrikon	1913
<i>Publikation des Mizrachi</i>	Korrespondenz Bureau	Zurich	1918
<i>Des Ruf des Mizrachi für Volk</i>		Varsó	1918
<i>I. L. Fischmann</i>	Teudat Hamizrachi	New-York	1919
<i>A. Barth :</i>	Der Mizrachi		1919
<i>Mizrachi jüdische Monatshefte</i>	hrsg. von der Mizrachi Landesorganization der Schweiz		1919-20
<i>Propagandareden</i>	R. Kowalsky, H. Farbstein und Zlotnik	Varsó	1920
<i>A. Barth :</i>	Orthodoxie und Zionismus	Berlin	1920
<i>M. A. Roth</i>	Orthodoxia és cionizmus, magyarra átdolgozta Dr. Richtmann Mózes	Budapest	1920
<i>R. I. A. Kuck :</i>	Iggeret Raaja	Jeruzsálem	1923

*Az itt feltüntetett könyvcímek nem tartoznak a könyv forrásmunkái közé, hanem általában ismeretterjesztő célt szolgálnak.

<i>M. Berlin :</i>	Von Volosin bis Jerusolajim New-York	1923
<i>I. L. Fischmann :</i>	Habonim harisonim I. r.	„ 1924
<i>Benjamin :</i>	Ozar Haarec	„ 1926
<i>M. Berlin :</i>	Chajim bearcenu	„ 1926
Szefer Hajovel Fischmann (25 év) jubileumi könyv		
Haveida haolamit sel hamizrachi	Antwerpen	1926
<i>I. I. Joffey :</i>	Szefer Techijat Jiszrael	Manchester 1926
<i>I. L. Fischmann :</i>	Toldot Hamizrachi	Jeruzsálem 1927
„Hator“ jubileumi szám		1927
Din vechesbon el haveida haolanit be Danzig		1928
Hacijjonut vehachinuch	Jeruzsálem	1929
<i>Böhm Adolf :</i>	A cionista mozgalom története	1930
<i>E. V. Bernstein :</i>	Jalkut	Jeruzsálem 1931
<i>A. M. Genichovsky :</i>	Ki tavou el haarec	Jeruzsálem 1936
<i>I. L. Fischmann :</i>	Toledot ha Rav (Kuck)	„ 1937
<i>M. A. Amiel :</i>	Habojoť haruchaniot sebacijonut Tel-Aviv	1937
„	Jeszodot haideologijim sel hamizrachi	
Din vechesbon hamerkaz haolami sel hamizrachi leveide		
	haolamit XIV. be Zurich	Jeruzsálem 1937
<i>I. L. Fischmann :</i>	Hacijjonit hadatit vehitpatchuta	„ 1937
<i>Radzinsky J. :</i>	Mitn koach von That (zsargon)	Varsó 1937
Slosim vechames sana lehisztadrut hamizrachi	Jeruzsálem	1937
<i>Nerija :</i>	Rabbenu Semuel Mohilever	Jeruzsálem 1938
<i>A. M. Genichovsky :</i>	Tora Vaarec	„ 1938
„	Gaon hamachsava hacijjonit	
<i>Churgin :</i>	Der Mizrachi und sein Thätigkeit	New-York 1938
<i>Chazni M. :</i>	Miszde Jakob ad Tirat Cwi	Tel-Aviv 1938
Anu ligeulat haarec	Jeruzsálem	1938
<i>Daniel S. :</i>	Beohole Tora Veavoda	„ 1938
Halichot	Tel-Aviv	1938

- Daniel Sabbatai* : R. S'muel Chajim Landau Jeruzsálem 1938
 Harav (Kuck) " 1938
 Die Helden von „Tirat Cwi“ Riga 1938
 Din vechesbon hakinusz haarci harison sel hapoel
 hamizrachi be injane tarbut Tel-Aviv 1939
R. A. Neufeld : Das religion Erec-Jiszrael
 Mit akar a Mizrachi kiadta Budapest 1939
 Brit Hamizrachi b'Hungarija
Szalochi : Sivat Cion
Eliasberg : Svil Hazahav
Johann Silberbuch: Bavezetés a Cionizmusba Budapest 1939
Müller : A Cionizmus A. B. C.-je.
Glazner Mózes : A cionizmus a vallás tükrében zs-ből
 fordította Klein Károly Miskolc 1940
I. L. Fischmann : Toldot Hamizrachi; magyarra fordította
 a Tórahü Cioneszme Története Címen
 Mohrer Oszkár Budapest 1941
Dr. Federbusch: Slemut Hajahadut
M. S. Geschuri : Meszulat hakevis ad binjan
 bet hapoálim
N. Eminach : Tenua Avoda datit
R. J. Niszenbaum : Tora Vaavoda
Hacofe, Hahed, Szinaj, Hamizrach, Haiuri, Netiva, Zeraim, sajtó-
 termékek.

BCU Cluj / Central University Library Cluj